

ՀՀ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ,
ՀՀ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ
ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԿԻՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԱՐՈՆ Ա.ԱՍԱՏՐՅԱՆԻՆ

ԴԻՄՈՒՄ

Դիմումատու

Իրավաբանական անձի անվանումը ----- ՀՀ քաղաքացի «Սեյվ դը չիլդրեն ինթերնեյշնլ»-ի
հայաստանյան ներկայացչության տնօրեն Արսեն Ստեփանյան -----

Գործունեության հասցե ----- ք. Երևան, Ազատության 27, 3-րդ հարկ -----

Հեռախոսահամար(ներ) ----- 201014 (101) -----

Էլեկտրոնային փոստի հասցե(ներ) ----- arsen.stepanyan@savethechildren.org -----

Դիմումի առարկան

Կազմակերպությունը ցանկանում է ընդգրկվել ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարին
կից հասարակական խորհրդի կազմում:

Այդ կապակցությամբ սույն դիմումին կից ներկայացվում է՝ (1, 2, 7, 8 կետերով նշված փաստաթղթերը
պարտադիր են)

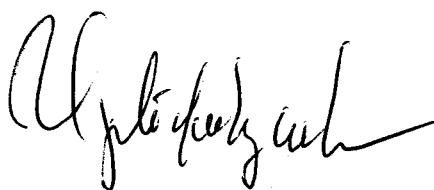
1. Կազմակերպության պետական գրանցման վկայականի պատճեն,
2. Կանոնադրություն,
3. Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում մասնագիտական փորձառության առկայությունը
հավաստող փաստաթղթեր,
4. Ոլորտին առնչվող հրապարակումներ, փորձագիտական աշխատանքների մասին փաստաթղթեր,
5. Միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության պայմանագրեր,
համաձայնագրեր,
6. Նախարարության կողմից ձևավորված աշխատանքային խմբերի և հանձնաժողովների
աշխատանքներին մասնակցությունը հիմնավորող փաստաթղթեր,
7. Կազմակերպության կողմից լիազորված անձի մասին փաստաթուղթ (տեղեկանք),
8. Փաստաթղթեր (տեղեկություններ) լիազորված անձի՝ խորհրդի կազմում ընդգրկվելու համար
նախատեսված պահանջներին համապատասխանության մասին:

Կազմակերպությունը ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից տվյալ
պահին ֆինանսավորում և/կամ դրամաշնորհ

ստանում է ☐

չի ստանում ☒

Դիմող՝ Արսեն Ստեփանյան

19543 - 16
< 27 > ...մայիսի.. 2016թ.

21

06

16

**«Մեյվ դը չիլդրեն ինթերնեշնլ»-ի հայաստանյան ներկայացուցչության՝
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարին կից
հասարակական խորհրդի կազմում ընդգրկվելու նպատակով
ներկայացված տեղեկությունների և փաստաթղթերի
ՑԱՆԿ**

Առդիր՝ 71 թերթ

- 1) *Կազմակերպության պետական գրանցման վկայականի պատճեն*
- 2) *Կանոնադրություն*
- 3) *Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում մասնագիտական փորձառության առկայությունը հավաստող փաստաթղթեր.*

«Մեյվ դը Չիլդրեն» կազմակերպությունը սերտորեն համագործակցել և համագործակցում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության հետ: Երկկողմանի համագործակցությունը արտահայտվել է մի շարք ծրագրերի համատեղ քննարկման, նախապատրաստման և իրականացման միջոցով:

«Խոցելի երեխաների սոցիալական ներառում. այլընտրանքային խնամքի, ընտանիքի աջակցության և ներառական կրթական ծառայությունների ընդլայնում» ծրագրի շրջանակներում մի շարք նախագծեր են մշակվել ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից՝ «Մեյվ դը Չիլդրեն ինթերնեշնլ» կազմակերպության Հայաստանյան ներկայացուցչության մասնակցությամբ:

Այդ նախագծերը հետևյալն են.

- «Երեխայի խնամքը և դաստիարակությունը խնամատար ընտանիքում կազմակերպելու կարգը, յուրաքանչյուր երեխայի պահելու համար խնամատար ընտանիքին ամսական վճարվող դրամական միջոցների և երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար խնամատար ծնողների վարձատրության վճարման կարգն ու չափը, խնամատար ընտանիք՝ երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար հանձնելու մասին պայմանագրի օրինակելի ձևը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի մայիսի 8-ի N 459-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծ: (2015թ.)
http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=806
- «Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին խնամատարության հանձնելու ընթացակարգի բարեփոխման հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշման նախագիծ:
http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=792
- «Խնամատար ծնող (ծնողներ) դառնալու ցանկություն ունեցող անձանց հաշվառելու, երեխային խնամատար ընտանիք խնամքի և դաստիարակության հանձնելու, հոգեզավակի խնամքը և դաստիարակությունը խնամատար ընտանիքում կազմակերպելու կարգը, ինչպես նաև խնամատար ծնողի (ծնողների) կենսապայմանների և խնամատար ծնող (ծնողներ) դառնալու

համապատասխանության վերաբերյալ ակտի ձևը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի մայիսի 8-ի N 459-Ն որոշումը ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծ
http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=771

- «Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագիծ
http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=773

2016 թվականի ընթացքում ՀՀ ԱՍՀՆ-ի և «Սեյվ դը Չիլդրեն»-ի համագործակցության ներքո նախատեսված է մշակել ևս մի շարք իրավական ակտեր՝ երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում:

4) Ոլորտին առնչվող հրապարակումներ, փորձագիտական աշխատանքների մասին փաստաթղթեր

- Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն. Հայաստան, 2015
<https://armenia.savethechildren.net/sites/armenia.savethechildren.net/files/library/book-arm.pdf>
- «Աջակցելով Հայաստանի երեխաներին և նրանց ընտանիքներին». «Սեյվ դը Չիլդրեն»-ի գործունեությունը 2015 թվականին (հաշվետվություն)
<https://armenia.savethechildren.net/sites/armenia.savethechildren.net/files/library/Report%20Arm.pdf>

5) Միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության պայմանագրեր, համաձայնագրեր

Փոխըմբռնման հուշագիր՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության, ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության, ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակի, «Վորլդ Վիժն Ինթերնեշնլ» կազմակերպության հայաստանյան գրասենյակի միջև՝ ԱՄՆ ՄԶԳ-ի կողմից ֆինանսավորվող և ՅՈՒՆԻՄԵՖ-ի կողմից համաֆինանսավորվող «Խոցելի երեխաներ սոցիալական ներառում. Այլընտրանքային խնամքի, ընտանիքի աջակցության և ներառական կրթական ծառայությունների ընդլայնում» ծրագրի շրջանակներում:

6) Նախարարության կողմից ձևավորված աշխատանքային խմբերի և հանձնաժողովների աշխատանքների մասնակցությունը հիմնավորող տեղեկություններ,

Հանդիսանալով «Խոցելի երեխաներ սոցիալական ներառում. Այլընտրանքային խնամքի, ընտանիքի աջակցության և ներառական կրթական ծառայությունների ընդլայնում» ծրագրի հիմնական գործընկեր, բազում հանդիպումներ են տեղի ունեցել ծրագրի շրջանակներում, կազմվել է միջգերատեսչական հանձնաժողով, որի մասնակիցներից են ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը և «Սեյվ դը Չիլդրեն»-ը:

Կազմակերպությունը նաև մասնակցում է բարեփոխումների շրջանակներում ձևավորված փորձագիտական խմբի աշխատանքային հանդիպում-քննարկումներին:

7) Կազմակերպության կողմից լիազորված անձ լինելու փաստը հաստատող փաստաթուղթ (տեղեկանք):

8) Փաստաթղթեր (տեղեկություններ) լիազորված անձի՝ խորհրդի կազմում ընդգրկվելու համար նախատեսված պահանջներին համապատասխանության մասին:

Արսեն Ստեփանյանը բազում տարիների հարուստ փորձառություն ունի ոլորտին առնչվող հարցերում՝ թե՛ ծրագրերի իրականացման, և թե՛ փորձագիտական խորհրդատվության առումներով: Որպես «Սեյվ դը Չիլդրեն»-ի ղեկավար, Ա. Ստեփանյանը ներկայացնում է Կազմակերպությունը ՀՀ պետական բոլորատյաններում, ներառյալ բոլոր աշխատանքային խմբերն ու համատեղ իրականացվող ծրագրերը:

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի պետական հաշվառման

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 01Բ199590

«ՍԵՅՎ ԴԸ ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ»-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշվառված է Պետական ռեգիստրի
վեճադրական մարմնի կողմից

Հաշվառման համարը 211.060.49590

Հաշվառման ամսաթիվը 2011-10-20

Ծածկագիր(կորը) 41370128

Հարկ վճարողի հաշվառման համար 02251537

Ավտոմոբիլի ծածկագիր 069590

Իրավաբանական անձի տեսակը ոչ առևտրային

Գործունեության ժամկետը անժամկետ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՌԵԳԻՍՏՐ

(ստորագրություն)

"20" 10 2011 թ.

Կ.Տ.

Վկայական ուժի մեջ է միայն Ներդիրի հետ միասին

ՆԵՐԴՐԻ 003

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի հաշվառման
N 01Բ199590 վկայականի

«ՍԵՅՎ ԴԸ ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ»-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հիմնարկի անվանումը ՍԵՎ ՊԸ ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ

Գտնվելու վայրը ԱՋԱՏՈՒԹՅԱՆ ՊՈՂ. / 27 / 3-ՐԴ ՀԱՐԿ Ք. ԵՐԵՎԱՆ
0014 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի ղեկավար ՏՆՈՐԵՆ՝ ԻՐԻՆԱ ՍԱՊՈՅԱՆ
անձնագիր AM0273341, տրվ. 2011-04-22, 011 կողմից, հասցե
փ. Դեմիրճյան / 2.17 / ԲՆ.7. Բ. Երևան 0002 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այլ տեղեկություններ Կանոնադրության փոփոխության և
լրացման (հասցեափոխություն) հաշվառում:
Փոփոխություն(ներ)ը հաշվառվել է(են) 2013-02-19-ին

ՊԵՏԱԿԱՆ ՌԵԳԻՍՏՐ

(ստորագրություն)

"19" 02 2013 թ.

Ներդիրն ուժի մեջ է միայն վկայականի հետ միասին

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի պետական հաշվառման

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 01Բ199590

«ՍԵՅՎ ԴՇ ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ»-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշվառված է Պետական ռեգիստրի
Կենտրոնական մարմնի կողմից

Հաշվառման համարը 211.060.49590

Հաշվառման ամսաթիվը 2011-10-20

Ծածկագիրը(կոդը) 41370128

Հարկ վճարողի հաշվառման համար 02251537

Ապահովարի ծածկագիր 069590

Իրավաբանական անձի տեսակը ոչ առևտրային

Գործունեության ժամկետը անժամկետ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՌԵԳԻՍՏՐ

(ստորագրություն)

" 11 " 10 2011 թ.

Ա.Տ.

Վկայական ուժի մեջ է միայն ներդրողի հետ միասին

ՆԵՐԴԻՐ 004

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի հաշվառման
N 01Բ199590 վկայականի

Առանձնացված ստորաբաժանման, հիմնարկի անվանումը «ՍԵՅՎ ԴՇ
ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ»-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հիմնարկի անվանումը Սեյվ ԴՇ ԶԻԼԴՐԵՆ ԻՆՔԵՐՆԵՇՆԼ

Գտնվելու վայրը

Իրավաբանական անձի առանձնացված ստորաբաժանման,
հիմնարկի ղեկավար Տյուրեն ԱՐՄԵՆ ՍԵՓԱՆՅԱՆ ԱԼԲԵՐՏԻ
անձագիր AM0775675, տրվ. 2012-06-20, 048 կողմից, հասցե
ԳՈՐԿՈՒՅ ՆՐԲ. / 5 / 7 / քմ.7 ԱՐՄԱԿԻՐ 0905 ԱՐՄԱՎԻՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այլ տեղեկություններ Նոր տնօրենի մասին
տեղեկությունների հաշվառում:
Փոփոխություն(ներ)ը հաշվառվել է(են) 2014-10-28-ին

ՊԵՏԱԿԱՆ ՌԵԳԻՍՏՐ

(ստորագրություն)

" 25 " 10 2011 թ.

Վկայական ուժի մեջ է միայն վկայականի հետ միասին

Տպագրված է քննարկման 4 օրինակ
Օրինակ 3

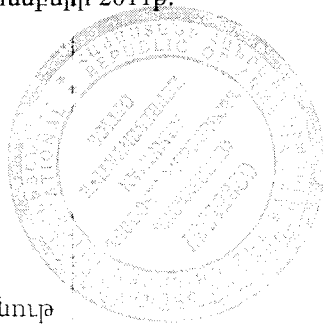
ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Է

**«ՍԵՅՎ ԴԸ ՉԻԼԻՐԵՆ ԻՆՎԵՐՆԵՇՆԼ»-Ի
ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒՅՉՈՒԹՅԱՆ ՏՆՕՐԵՆԻ
ԿՈՂՄԻՅ**

11 հոկտեմբերի 2011թ.

Տուրեն՝ Ռուդոլֆ Ֆոն Բերնուս

Կ Ա Ն Ո Ն Ա Դ Բ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն
ՍԵՅՎ ԴԸ ՉԻԼԻՐԵՆ ԻՆՎԵՐՆԵՇՆԼ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒՅՉՈՒԹՅԱՆ

2011թ.

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

- 1.1. «Մեյվ դը Չիլդրեն Ինթերնեշնլ» հայաստանյան ներկայացուցչությունը (այսուհետ՝ «Ներկայացուցչություն») իիմնադրվել է «Մեյվ դը Չիլդրեն Ինթերնեշնլ» (այսուհետ՝ «Հիմնադիր») Տնօրենների Խորհուրդի որոշմամբ:
- 1.2. Ներկայացուցչությունը հանդիսանում է Հիմնադրի առանձնացված ստորաբաժանումը Հայաստանում:
- 1.3. Ներկայացուցչությունը գործում է ՀՀ օրենսդրության, Հիմնադրի որոշումների և սույն Կանոնադրության համաձայն:
- 1.4. Ներկայացուցչության անվանումն է՝ «Մեյվ դը Չիլդրեն Ինթերնեշնլ Հայաստանյան Ներկայացուցչություն»:
- 1.5. Ներկայացուցչության գտնվելու վայրն է՝ ՀՀ ք. Նրեան, 0023, Ագաթանգեղոսի փող. 2ա, 2-րդ հարկ:

2. ՆԵՐԿԱՅԱԳՈՒՅՉՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ

- 2.1. Ներկայացուցչությունը չունի իրավաբանական անձի կարգավիճակ:
- 2.2. Ներկայացուցչությունն օժտված է ՀՀ օրենսդրությամբ, Հիմնադրի և սույն Կանոնադրությամբ սահմանված բոլոր իրավասություններով:
- 2.3. Ներկայացուցչությունն կարող է ունենալ իր անվանումով՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով կլոր կնիք, պաշտոնաթղթեր, ընթացիկ և այլ հաշիվներ:

3. ՆԵՐԿԱՅԱԳՈՒՅՉՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 3.1. Ներկայացուցչությունը Հայաստանում ներկայացնում է Հիմնադրի շահերը և իրականացնում է դրանց պաշտպանությունը:
- 3.2. Ներկայացուցչությունը Հիմնադրի անունից կարող է ձեռք բերել գույքային և ոչ գույքային իրավունքներ և կրել պարտավորություններ՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:
- 3.3. Ներկայացուցչությունը Հիմնադրի անունից կարող է հայցվոր կամ պատասխանող լինել դատարանում և միջնորդ դատարանում:
- 3.4. Ներկայացուցչությունը կարող է իրականացնել ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված այլ գործողություններ:
- 3.5. Ներկայացուցչությունը պարտավոր է՝

- բարեխղճորեն կատարել ՀՀ օրենսդրությամբ, սույն Կանոնադրությամբ և Հիմնադրի որոշումներով իր վրա դրված պարտավորությունները,
- իր գործունեության մասին պարբերաբար հաշվետվություն ներկայացնել Հիմնադրին՝ վերջինիս կողմից սահմանված կարգով,
- սահմանված կարգով վարել հաշվապահական հաշվառում և ներկայացնել հաշվապահական և վիճակագրական հաշվետվություններ:

4. ՆԵՐԿԱԿԱՑՈՒՑՉՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

- 4.1. Հիմնադրին է պատկանում Ներկայացուցչության կառավարման և գործունեության ցանկացած հարցի վերջնական լուծման իրավունքը:
- 4.2. Հիմնադրի բացառիկ իրավասության հարցերն են հանդիսանում՝
 - Ներկայացուցչության Կանոնադրության հաստատումը, դրանում փոփոխությունների ու լրացումների կատարումը,
 - Ներկայացուցչության տնօրենի նշանակումը և ազատումը,
 - Ներկայացուցչության կառուցվածքի որոշումը, հաստիքացուցակի և աշխատողների վարձատրության ֆոնդի սահմանումը,
 - Ներկայացուցչության վերակազմակերպման և լուծարման մասին որոշումների ընդունումը,
 - Ներկայացուցչության գործունեության նկատմամբ հսկողության իրականացումը:
- 4.3. Ներկայացուցչության գործադիր ղեկավարը նրա տնօրենն է, որը նշանակվում է Հիմնադրի կողմից և գործում է նրա կողմից տրված լիազորագրի հիման վրա:
- 4.4. Ներկայացուցչության տնօրենը Հիմնադրի անունից կարող է կատարել հետևյալ գործողությունները՝
 - մասնակցել խորհրդակցությունների, բանակցությունների և այլ հանդիպումների,
 - կնքել առևտրային և ոչ առևտրային պայմանագրեր և այլ անհրաժեշտ գործարքներ,
 - իրականացնել գործատուի ֆունկցիաներ՝ հաստատված հաստիքացուցակի և աշխատավարձի ֆոնդի համաձայն,
 - իրականացնել Հիմնադրի որոշումներով և ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված այլ գործառույթներ:

5. ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑՉՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՅՔԸ

- 5.1. Ներկայացուցչության գույքը տրամադրվում է Հիմնադրի կողմից և հաշվառվում է ինչպես Ներկայացուցչության, այնպես էլ Հիմնադրի հաշվեկշռում:
- 5.2. Ներկայացուցչության ամբողջ գույքը պատկանում է Հիմնադրին:
- 5.3. Հիմնադիրը լիակատար նյութական պատասխանատվություն է կրում Ներկայացուցչության ստանձնած պարտավորությունների համար:

6. ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑՉՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒՃԱՐՈՒՄԸ

- 6.1. Ներկայացուցչությունը կարող է լուծարվել Հիմնադրի կամ դատարանի որոշմամբ՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:
- 6.2. Ներկայացուցչության լուծարման դեպքում Հիմնադրի կողմից նշանակվում է լուծարման հանձնաժողով (լուծարող), որը, պարտատերերի պահանջներն օրենքով սահմանված կարգով բավարարելուց հետո, մնացած գույքը փոխանցում է Հիմնադրին:
- 6.3. Սույն Կանոնադրությամբ չկանոնակարգված հարցերը կարգավորվում են ՀՀ օրենսդրությամբ և Հիմնադրի որոշումներով:

Կազմված է 11 հոկտեմբերի 2011թ.

Save the Children

«ՍԵՅՎ ԴԸ ԶԻԼԴՐԵՆ»-Ի
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ
2015 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

ԱԶԱԿՑԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻՆ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻՆ

«ՍԵՅՎ ԴԸ ՋԻՆԴՐԵՆ»-Ի ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Հայաստանյան ներկայացուցչության փնտրենի ուղերձը

Հարգելի բարեկամներ և գործընկերներ,

Յուրաքանչյուր տարեվերջին, հետադարձ հայացք նետելով, փորձում ենք ամփոփել մեր ձեռքբերումները և քաղած դասերը: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության հայաստանյան ներկայացուցչության համար 2015 թվականը եղել է հավակնոտ նպատակների և մարտահրավերների, հաջողված ծրագրերի և նոր նախաձեռնությունների տարի:

Այս տարի մեր թիմն աշխատել է տասը նախագծերի և նախաձեռնությունների շուրջ, նպատակ ունենալով աջակցել օգնության կարիք ունեցող երեխաներին: Հայաստանի տարածքում «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության նպատակն էր խթանել նախադպրոցական տարիքի երեխաների վաղ մանկական խնամքը և զարգացումը, զարգացնել այլընտրանքային խնամքը՝ խնամատարության համակարգի ամրապնդման և ընդլայնման միջոցով, պայքարել պտղի սեռով պայմանավորված իդիոպաթիաների արհեստական ընդհատումների դեմ, բարձրացնել աղետների ռիսկերին դիմակայելու երեխաների և համայնքների ճկունությունը, նպաստել Սիրիայից Հայաստան տեղափոխված փախստական երեխաների և ընտանիքների ինտեգրմանը, ինչպես նաև նպաստել հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար զբաղվածության հավասար հնարավորություններ ստեղծելու գործընթացին: Միևնույն ժամանակ, իրականացրել ենք աննախադեպ լայնածավալ վերլուծություն՝ ուղղված Հայաստանում երեխաների իրավունքների պաշտպանության իրավիճակի բացահայտմանը, և աջակցել ենք շահերի պաշտպանության մի շարք նախաձեռնությունների, որոնք ուղղված են ազգային օրենսդրության մեջ երեխաների կարիքների և իրավունքների արտացոլմանը:

Մեր ծրագրերն իրականացվել են քաղաքացիական հասարակության, պետական և տեղական իշխանությունների, ՀԼՄ-ների, ծառայություն մատուցողների և, որ ամենակարևորն է, երեխաների հետ սերտ համագործակցությամբ, որոնց մասնակցությունն էլ ավելի է արժևորել մեր աշխատանքը: Մենք ոգեշնչված ենք «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության երեխաների և երիտասարդության խորհրդատվական խմբի անդամների նվիրվածությամբ և կատարած աշխատանքով՝ երեխաներ և երիտասարդներ, որոնց ակտիվ մասնակցությունը և մեր նախաձեռնությունների շրջանակներում իրականացրած աշխատանքը զգալի ներդրում է մեր ծրագրերի համար: Մենք շնորհակալ ենք այն դոնոր կազմակերպություններին, ովքեր հավատացին և մեզ վստահեցին իրենց կողմից ֆինանսավորվող ծրագրերի իրականացումը: Մենք բարձր ենք գնահատում «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության անդամ գրասենյակների կողմից ողջ տարվա ընթացքում ցուցաբերած մասնագիտական աջակցությունն ու տեխնիկական օժանդակությունը: Բազմաֆունկցիոնալ համակցված ջանքերի ու փոխլրացման շնորհիվ է, որ մենք կարողացանք աջակցել ավելի քան 30,000 անմիջական շահառուների՝ Հայաստանի ամբողջ տարածքում:

Ես նաև շնորհակալ եմ «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության հայաստանյան ներկայացուցչության թիմին՝ իրենց բացառիկ նվիրվածությամբ կատարած աշխատանքի համար, որն ուղղված է օգնության կարիք ունեցող երեխաների համար երկարաժամկետ դրական փոփոխությունների ապահովմանը: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությանը միանալուս առաջին իսկ օրվանից մինչև այսօր, ես գնում եմ աշխատանքի հպարտությամբ և ոգեշնչմամբ: Ինձ համար ոգևորության հիմնական պատճառներից մեկը հենց թիմի կազմակերպչական մշակույթն է, որ դրդում է բոլորին անել առավելագույնը և լավագույնս նպաստել ինչպես Հայաստանի, այնպես էլ ամբողջ աշխարհի երեխաների բարօրությանը:

Այս տարվա ձեռքբերումները գնահատելիս, մենք չենք դադարում մտածել Հայաստանի տարածքում բնակվող երեխաների և երիտասարդների առաջնահերթ կարիքների և խնդիրների մասին: Հաջորդ երեք տարիները ընթացքում «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը շարունակելու է իր աշխատանքը Հայաստանում՝ նպաստելով երեխաների կենսունակության բարձրացմանը, կրթության և պաշտպանության ապահովմանը: Սա հավակնոտ հանձնառություն է, որի իրականացումը հնարավոր է ապահովել միայն բոլոր շահագրգիռ կողմերի՝ այդ թվում երեխաների և նրանց ընտանիքների հետ արդյունավետ համագործակցության միջոցով:

Մեր աշխատանքի կարևոր կողմերից մեկը հաշվետվողականությունն է. մենք հաշվետու ենք բոլոր շահառուների, դոնոր կազմակերպությունների, գործընկերների և լայն հանրության առջև: Սույն տարեկան հաշվետվությունը ձեռք առնելով մեր հաշվետվողականության ապահովման բազմաթիվ ձևերից մեկն է միայն: Ես առաջարկում եմ ձեզ ընթերցել սույն փաստաթուղթը, որն ամփոփ կերպով ներկայացնում է 2015 թվականի ընթացքում մեր կազմակերպության կողմից կատարած աշխատանքը, մեր ձեռքբերումները և քաղված դասերը:

Հարգանքով,
Արսեն Ստեփանյան
Տնօրեն

Դեկտեմբեր, 2015 թ.

Մեր տեսլականը

Աշխարհ, որտեղ ապահովված է յուրաքանչյուր երեխայի գոյատևման, պաշտպանության, զարգացման և մասնակցության իրավունքը:

Մեր առաքելությունը

Ոգեշնչել մարդկությանը փոխելու վերաբերմունքը երեխաների հանդեպ և հասնել անհապաղ և կայուն փոփոխությունների երեխաների կյանքում:

Մեր մասին

«Սեյվ դը չիլդրեն»-ը աշխարհի առաջատար երեխայակենտրոն անկախ կազմակերպություններից է: Մենք գործում ենք մոտ 120 երկրներում: Մենք փրկում ենք երեխաների կյանքը, պայքարում ենք նրանց իրավունքների համար, և օգնում են իրագործել իրենց ներուժը:

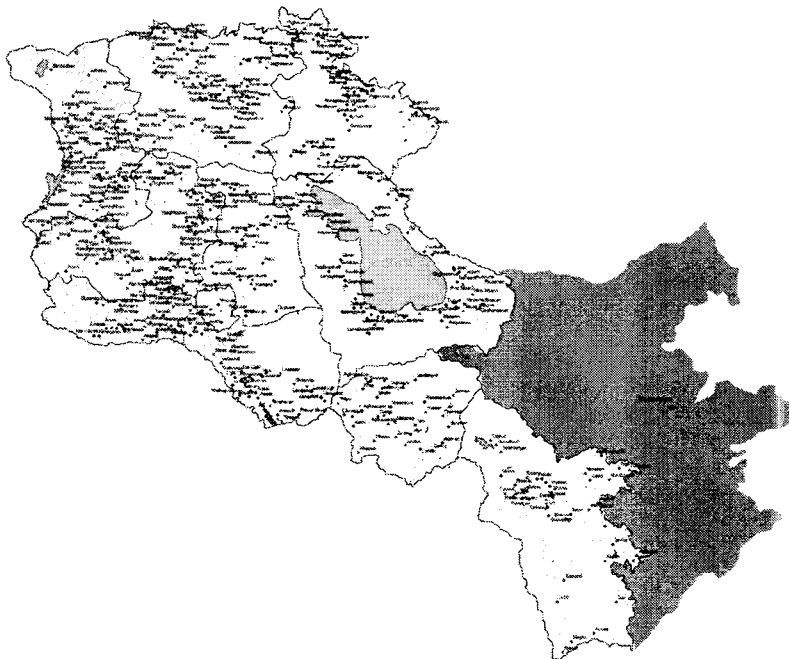
«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության հայաստանյան ներկայացուցչություն

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը հաստատել է իր ներկայությունը Հայաստանում 1993 թվականին՝ ի պատասխան Խորհրդային Միության և Կենտրոնացված տնտեսության փլուզման, 1991-1994 թվականներին Ադրբեյջանի հետ Լեռնային Ղարաբաղի վիճելի տարածքների համար պատերազմի և 1988 թվականի ավերիչ երկրաշարժի հետևանքով ստեղծված իրավիճակին: Այդ ժամանակից ի վեր «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը ցուցաբերել է ավելի քան 60 միլիոն ԱՄՆ դոլորի չափով օգնություն առավել խոցելի երեխաներին և նրանց ընտանիքներին՝ վերականգնման և զարգացման ծրագրերի շրջանակներում: Առողջապահության, կրթության և սոցիալական ոլորտի կենսականորեն կարևոր նախաձեռնությունների շնորհիվ բարելավվել են ամենաաղքատ բնակչության հիմնական կենսապայմանները՝ համայնքային ծրագրերի և տեղական գործընկերների ու հաստատությունների կարողությունների զարգացման միջոցով: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը ակտիվորեն համագործակցել է կենտրոնական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, միջազգային և տեղական հասարակական կազմակերպությունների և գործակալությունների հետ՝ ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի շրջանակներում երեխաների իրավունքների պաշտպանության ապահովման նպատակով:

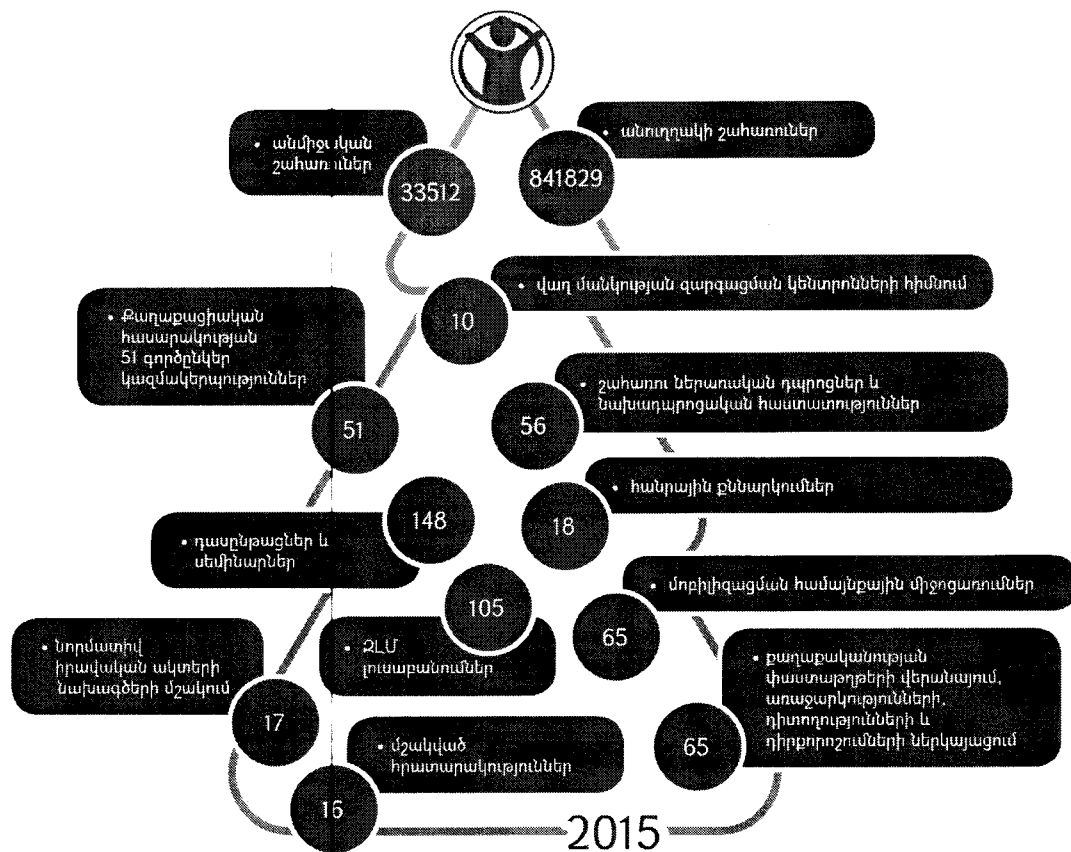
2015 թվականին մենք փորձել ենք ամրապնդել երեխայի պաշտպանության ազգային համակարգը, բարելավել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների պաշտպանությունը, պայքարել պտղի սեռով պայմանավորված

հղիությունների արհեստական ընդհատումների դեմ, խթանել երեխաների մասնակցությունը որոշումների կայացման գործընթացին, նպաստել վաղ մանկության խնամքի և կրթության մատչելիության ու որակի ապահովմանը, քաջալերել առողջ ապրելակերպը, բարձրացրել աղետներին դիմակայելու՝ հատուկ կարիքներով և առանց հատուկ կարիքների երեխաների ճկունությունը, ստեղծել փախստականների ինտեգրման նպաստավոր միջավայր և խթանել հաշմանդամություն ունեցող անձանց միջին մասնագիտական կրթությունը և զբաղվածության հնարավորությունները:

Հայաստանում բնակվող երեխաների կյանքում երկարաժամկետ բարեփոխումներ իրականացնելու հանձնառությամբ, մենք աջակցություն ենք ցուցաբերել շուրջ 30,000 անմիջական շահառուների, և մենք հպարտ ենք մեր աշխատանքում գրանցած էական հաջողություններով:

Քարտեզ՝ մեր գործունեության աշխարհագրությունը

Երեխայի պաշտպանություն

Երեխաները մեծանում են ընտանեկան միջավայրում

Ընտանիքի հզորացումը և այլընտրանքային խնամքը Հայաստանում «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության գործունեության անկյունաքարերից մեկն է: Այն երեխաները, ովքեր զուրկ են իրենց սեփական ընտանիքի խնամքից, հատուկ խնամքի իրավունք ունեն և պետք է պատշաճ խնամք ստանան այն մարդկանց կողմից, ովքեր մշտապես հոգ են տանում, որպեսզի յուրաքանչյուր երեխա ստանա լավագույնը և ովքեր հարգում են նրանց կրոնը, մշակույթը և լեզուն: Նպատակ ունենալով ապահովել երեխաների՝ աջակցող և հոգատար ընտանեկան միջավայրում ապրելու, ինչպես նաև համայնքային սոցիալական և կրթական ծառայություններից օգտվել իրավունքը, «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը նպաստում է Հայաստանում այլընտրանքային խնամքի համակարգի ամրապնդմանը և բազմազանության ապահովմանը և ստեղծում է ընտանիքի ամրապնդման աջակցության ծառայություններ: Կազմակերպությունը նպատակ ունի աջակցել ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի հիման վրա իրականացվող օրենսդրական և կարգավորող դաշտի համապարփակ բարեփոխումներին՝ ընտանիքի փոխարինման ծառայության համակարգի ամրապնդման և այլընտրանքային խնամքի տեսակների բազմազանության ապահովման, ինչպես նաև էական ընտանեկան աջակցության և մասնագիտական դեպքերի կառավարման համակարգի հաստատման համար, որը թույլ կտա առավել համապատասխան լուծումներ գտնել երեխայի և նրա ընտանիքի համար:

Երեխաները ծնվելու իրավունք ունեն՝ անկախ իրենց սեռից

1990-ական թվականներից ի վեր, Հայաստանում գրանցվում է ծնված երեխաների սեռային նկատելի անհավասարակշռություն՝ յուրաքանչյուր 100 իգական ծնունդների դիմաց 114-115 արական ծնունդների հարաբերակցությամբ: Նման հարաբերակցությամբ Հայաստանը պատկանում է աշխարհի մակարդակով արական ծնունդների ամենաբարձր ցուցանիշներ գրանցած երկրների շարքին՝ զիջելով միայն Չինաստանին (118) և Ադրբեջանին (116): Եթե այս միտումը շարունակվի, ապա 2060 թվականին Հայաստանը կկորցնի շուրջ 93,000 իգական սեռի ներկայացուցիչ, ինչը նշանակալի ցուցանիշ է մոտավորապես 3 միլիոն բնակչություն ունեցող երկրի համար:

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը պայքարում է սեռական խտրականության դեմ, նպատակ ունենալով նպաստել Հայաստանում պտղի սեռով պայմանավորված հղիությունների արհեստական ընդհատումների ծավալների կրճատմանը, հանրային կրթության և հանրության ջանքերի մոբիլիզացման միջոցով: Կազմակերպությունը հավակնում է հասնել սելեկտիվ աբորտների թվի առնվազն 10%-ի կրճատման՝ մինչև իր գործունեության ավարտը: Թեև սելեկտիվ աբորտների կանխարգելմանն ուղղված քաղաքականության բարեփոխումներն իրականացվում

Է մեր գործընկեր կազմակերպության կողմից, «Սեյվ դը չիլդրեն»-ը կազմակերպում է հանրային իրազեկման միջոցառումներ՝ տեղեկատվական, կրթական և հաղորդակցման նյութերի մշակման և հրապարակման, ավանդական և սոցիալական լրատվամիջոցներով տարածվող նախաձեռնությունների, համայնքային ռեսուրսների և ջանքերի մոբիլիզացման, տարբեր շահագրգիռ խմբերի՝ այդ թվում թիրախ խմբերի, ՀԼՄ-ների, բուժաշխատողների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, լրագրողների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների վերապատրաստման և կարողությունների զարգացման միջոցով, և այլն:

Կրթություն

Նախադպրոցական կրթությունը մատչելի է Հայաստանում բնակվող երեխաների համար

Դեռևս վաղ տարիքում որակյալ խնամք ստացող և ուսուցման հնարավորություններից օգտվող երեխաներն ավելի լայն հնարավորություն ունեն առողջ մեծանալու, դպրոցում լավ սովորելու և իրենց ներուժի փառժեք օգտագործման շնորհիվ իրենց բարեկեցությունն ու աշխատանքային արդյունավետությունն ապահովելու համար: Այս տեսանկյունից, ՀՀ կառավարությունը առաջնային է համարում նախադպրոցական հաստատությունների ծառայությունների որակի բարելավումը և նպատակ ունի ավելացնել նախադպրոցական հաստատություններ հաճախող երեխաների թիվը, մինչդեռ նախադպրոցական հաստատությունների հաճախելիության մակարդակը շատ ցածր է: Նախադպրոցական տարիքի երեխաների ընդհանուր թվի միայն 27 տոկոսն է հաճախում որևէ նախադպրոցական հաստատություն: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը, հավատարիմ մնալով իր ստանձնած պարտավորություններին, այն է՝ նպաստել վաղ մանկության խնամքի և զարգացման ծառայությունների մատչելիության բարձրացմանը և երեխաների համար ստեղծել նախադպրոցական կրթության հնարավորություններ, շարունակում է գյուղական համայնքներում և Երևան քաղաքում վաղ մանկության խնամքի և զարգացման ներառական կենտրոններ ստեղծելու իր աշխատանքը: 2015 թվականին, Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերի ութ գյուղերի և Երևան քաղաքի թվով երկու դպրոցների ավելի քան 450 երեխաներ ստացել են իրենց տարիքային խմբերին համապատասխան որակյալ խնամք և կրթություն և հաջողությամբ փոխադրվել տարրական դպրոց:

Հայաստանում իր հիմնադրման օրից ի վեր, «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը բարելավել կամ հիմնել է ավելի քան 100 նախադպրոցական հաստատություն, որից օգտվել է մոտ 20.000 երեխա, և վերապատրաստման դասընթացներ է իրականացրել շուրջ 210 ուսուցիչների և խնամակալների համար՝ երեխայակենտրոն ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդաբանության կիրառմամբ: Թեև մեր աշխատանքը հետևողական է, սակայն մենք հասկանում ենք, որ մեկ նախադպրոցական հաստատության կառուցմամբ չենք կարող ապահովել համընդհանուր մատչելիություն և հասանելիություն: Հետևաբար, 2015 թվականին մենք սկսել ենք ակտիվ գործունեություն ծավալել նախադպրոցական կրթության զարգացման նոր պետական ռազմավարության մշակման շուրջ: Մենք փորձում ենք ապահովել, որպեսզի ազգային օրենսդրության և ռազմավարությունների մշակման գործընթացում նախադպրոցական կրթության զարգացումը դիտարկվի որպես առաջնահերթ, մասնավորապես հաշմանդամություն ունեցող, գյուղական համայնքներում բնակվող և տնտեսապես անապահով ընտանիքներում ապրող և օժանդակության կարիք ունեցող այլ երեխաների համար:

Երեխաները ավելի ճկուն են աղետների դիսկերին դիմակայելու հարցում

Հայաստանը գտնվում է աղետային ակտիվ գոտում: Երեխաները, հատկապես հատուկ կարիք ունեցողները, ավելի խոցելի են արտակարգ իրավիճակներում: Տարօրինակ է, սակայն հենց այդ խոցելի խմբերի և նրանց խնամակալների կարիքներն ու իրավունքները հաճախ անտեսվում են աղետների դիսկի նվազեցման քաղաքականության և ծրագրերի մշակման ընթացքում: Արդյունքում, նրանք ավելի քիչ են տեղեկացված նախապատրաստական միջոցառումների, աղետների նվազեցման և դրանց դիմակայման գործողությունների մասին: Դպրոցների և այլ կրթական հաստատությունների շենքերը և շինությունները բավարար սեյսմակայուն չեն և գտնվում են անմխիթար վիճակում, չունեն վթարային ելքեր, աստիճանները գրեթե փլուզված են, բացակայում են արտակարգ տարիանման սարքավորումները և առաջին օգնության արկղիկները, և այլն:

Այս տեսանկյունից, «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը կարևորում է Հայաստանում աղետների դիսկերի նվազեցմանն ուղղված աշխատանքները, նպատակ ունենալով խթանել երկրում ամենախոցելի խմբերի՝ երեխաների, իրենց ընտանիքների, խնամակալների և համայնքների՝ աղետներին դիմակայելու ճկունությունը: Աղետների դիսկերի նվազեցման մեր ներառական ծրագիրը նպաստում է հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար դպրոցներում և համայնքներում ապահով միջավայրի ստեղծմանը: Մենք նաև աշխատում ենք ապահովել այդ երեխաների շահերի արտացոլումը ազգային քաղաքականության և օրենսդրության մեջ:

Երեխաները սովորում են դպրոցական առողջ միջավայրում

Մեր ծրագրերի մեկ այլ կարևոր ոլորտ է դպրոցներում առողջապահական և սննդի ծառայությունների բարելավումը՝ դպրոցներում մատուցվող առողջապահական և սննդի ծառայությունների չափանիշների և քաղաքականության մշակման գործընթացում ցուցաբերվող աջակցության միջոցով: Մեր ծրագրերի շրջանակներում մի շարք դպրոցներ ապահովվել են հիգիենայի պարագաներով: Մենք փորձում ենք խթանել երեխաների առողջ ապրելակերպը և վարքագիծը, բարելավել ծնողների և ծառայություն մատուցողների գիտելիքները և հմտությունները:

2015 թվականին, մոտ 800 երեխա մասնակցել է մեծահասակների, ծնողների, ուսուցիչների և որոշում կայացնողների հետ երկխոսությանը: Նրանց հնարավորություն է ընձեռնվել բարձրաձայնել իրենց խնդիրները և հանդես գալ դպրոցներում, ընտանիքներում և համայնքներում ավելի լավ առողջապահական, հիգիենայի և սննդի հնարավորություններ ունենալու իրենց իրավունքի պաշտպանությամբ՝ միմյանց օժանդակման մոտեցման միջոցով:

Երեխաներն ու երիտասարդները ստանում են միջին մասնագիտական ներառական կրթության հնարավորություններ

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների և երիտասարդների սոցիալականացման առավել դժվարին խոչընդոտները ստեղծվում են մատչելի միջավայրի բացակայության, ընդհանուր բնակչության կարծրատիպային վերաբերմունքի, կրթական հնարավորությունների՝ այդ թվում միջին մասնագիտական կրթական ծրագրերի բացակայության, զբաղվածության հնարավորությունների բացակայության և անբավարար գնահատման հետևանքով: Բոլոր այս խոչընդոտներն էլ ավելի են վտանգում և սոցիալապես խոցելի դարձնում հաշմանդամություն ունեցող անձանց և նրանց ընտանիքներին: Միջին մասնագիտական հմտությունների զարգացման հնարավորությունները կարող են հանդիսանալ որպես կամուրջ հաշմանդամության և ապագա աշխատանքի միջև: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության մոտեցումը հաշմանդամ երեխաների և երիտասարդների ներառական մասնագիտական կրթության խթանման հարցում, ի թիվս այլ բաների, ներառում է հետևյալը՝

- Հաշմանդամություն ունեցող երիտասարդներին տրամադրել մասնագիտական կողմնորոշման խորհրդատվություն՝ գիշերօթիկ/ հատուկ դպրոցներում երեխաների և ծնողների խմբերի հետ քննարկումների, ինչպես նաև համայնքներում իրազեկության բարձրացման հանդիպումների կազմակերպման միջոցով:
- Հաշմանդամություն ունեցող անձանց ինտեգրման ապահովման համար, միջին մասնագիտական հաստատությունների ֆիզիկական և ուսուցման միջավայրի բարելավում՝ ուսուցիչների և աշխատակիցների կարողությունների զարգացման, հարմարեցված մեթոդաբանության և օժանդակ նյութերի մշակման միջոցով:

Երեխաների իրավունքների կառավարում

Վերլուծություն՝ երեխաների կարիքների բավարարման նպատակով

Երեխաները Հայաստանում հանդիպում են բազմաթիվ խնդիրների: Որպեսզի կարողանանք ավելի լավ արձագանքել երեխաների կարիքներին, պռաջին անգամ Հայաստանում իրականացվել է Երեխաների իրավունքների իրավիճակի համապարփակ վերլուծություն: Վերլուծությունը մանրամասն նկարագրում է, թե որքանով է իրականացվում երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը և վերլուծում դրանց իրականացման խոչընդոտ հանդիսացող երևույթները: Վերլուծության նպատակն է հավաքագրել բավարար տեղեկատվություն՝ «բավականին լավ» եզրահանգումներ իրականացնելու և ռազմավարական որոշումների կայացման գործընթացում դրանք ներկայացնելու նպատակով: Երեխաների իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը արժեքավոր գործիք է կառավարության, դոնոր կազմակերպությունների, քաղաքացիական հասարակության և բոլոր շահագրգիռ կողմերի համար, ովքեր ձգտում են ապահովել երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը Հայաստանում:

Երեխայի իրավունքների արդյունավետ ներառում ազգային սահմանադրության մեջ

Երեխաների իրավունքների աահմանադրականացումը այդ իրավունքների պաշտպանությունը կարգավորելու կարևոր ազգային մեխանիզմ է: Մինչդեռ, այդ իրավունքների սահմանադրականացումը պետք է իրականացվի հիմնական սկզբունքների միջոցով և երեխայի լավագույն շահերի հիման վրա: Այսպիսով, անհրաժեշտ է իրագործել հնարավոր բոլոր ջանքերը՝ համապատասխան օրենսդրական բարեփոխումներ իրականացնելու և գոյություն ունեցող գործելակերպը վերանայելու համար, ապահովելով, որպեսզի երեխաների լավագույն շահերը (որպես իրավունքների ինքնուրույն կրող) դիտարկվեն որպես առաջնահերթություն՝ երեխաների պաշտպանությանն ու զարգացմանն ուղղված հասարակական և մասնավոր ցանկացած միջոցառման ժամանակ:

Այս տեսանկյունից, ելնելով և հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության սահմանադրական բարեփոխումների նախաձեռնությունը, «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը ներկայացրել է սահմանադրական բարեփոխումների նախագծում երեխաների իրավունքների պատշաճ արտացոլումն ապահովող մի շարք դիտարկումներ և առաջարկություններ:

Երեխայի մասնակցության ապահովումը՝ որպես իրենց իրավունքների պաշտպանության երաջխիք

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը կարևորում է երեխաների մասնակցությունն իրենց առնչվող խնդիրների քննարկման գործընթացում և անում է ամեն ինչ՝ նրանց ծայրը լսելի դարձնելու համար: Ցավոք սրտի,

Հայաստանում դեռևս ամուր դիրք են գրավում այն հասարակական կարծրատիպերը, որ երեխաների կարծիքներն անտեղի են: Կարծիքների ձևավորման և բարձրաձայնելու հնարավորությունների բացակայության հետևանքով սահմանափակվում է երեխաների՝ սեփական իրավունքների իրավատերեր լինելու գիտակցությունը, ինչպես նաև թույլ չի տրվում զարգացնել մասնակցության կարողությունները:

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը օգտագործում է ամեն հնարավորություն՝ քննարկումներին և որոշումներին կայացման գործընթացին երեխաների մասնակցությունը ջատագովելու և ապահովելու համար: Մենք ստեղծել են վառ և տաղանդավոր երեխաներից ու երիտասարդներից կազմված խորհրդատվական մի խումբ, ովքեր ակտիվորեն մասնակցում են մեր նախաձեռնությունների պլանավորման, իրականացման և գնահատման գործընթացներին: Քաղաքացիական գործունեության միջազգային օրվան նվիրված միջոցառումները, երեխաների իրավունքների սահմանադրականացման շուրջ քննարկումները, երեխաների իրավունքների իրավիճակի վերլուծության ներկայացումը, փախստականների համաշխարհային օրվա կապակցությամբ կազմակերպված լուսանկարչական ցուցահանդեսը միայն մի մասն են այն միջոցառումների, որոնք իրականացվել են այդ խորհրդատվական խմբի և նրանց կողմից մոբիլիզացված այլ երեխաների անմիջական ներգրավմամբ և ջանքերով:

Մեր գործունեության մեկ այլ կարևորագույն ոլորտ է երեխաների և երիտասարդների հետ արտադպրոցական կրթական միջոցառումների կազմակերպումը: Այդ միջոցառումները նպաստում են նրանց մասնակցության խթանմանը, կարողությունների և գիտելիքների զարգացմանը, վերաբերմունքի, վարքագծի և գործելակերպի կերտմանը տարբեր ոլորտներում՝ այդ թվում հիգիենա, առողջ ապրելակերպ, երեխաների իրավունքների պաշտպանություն և մասնակցություն, բռնության դեմ ինքնապաշտպանություն, հանդուրժողականություն և այլն: Միջոցառումների ընթացքում կիրառվել են մասնակցային մեթոդներ՝ այդ թվում միմյանց օժանդակման մոտեցումը, 8-ից 16 տարեկան երեխաների ներգրավմամբ: Ապահովվել է նաև ուսուցիչների, ծնողների և խնամակալների մասնակցությունը՝ ստացած գիտելիքների և հմտությունների ամրապնդման նպատակով: Մեր ծրագրերում ընգրկվել ենք երեխաներ ողջ երկրի թափաքսված համայնքներից՝ համախմբելով փախստականների, տեղացիների, հաշմանդամ և այլ խոցելի կամ մեկուսացված երեխաների:

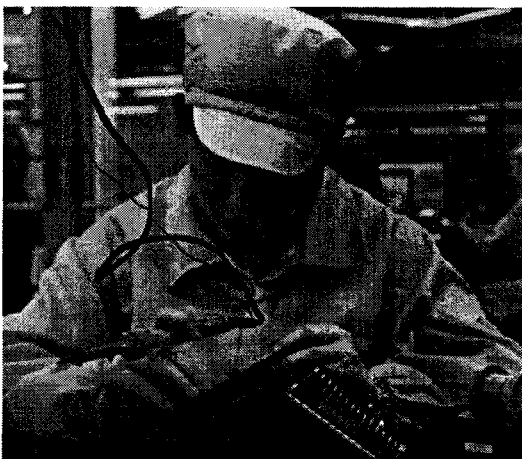
«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության պրակտիկայի ակադեմիան տրամադրում է ուսուցման և մասնագիտական կողմնորոշման տեխնիկական աջակցություն՝ աշխատաշուկա մուտք գործող երիտասարդներին: 2015 թվականին մենք ունեցել ենք ութ կամավորներ Հայաստանից, Մյանմայից, Մեծ Բրիտանիայից և ԱՄՆ-ից: Ընդհանուր առմամբ, ամբողջ տարվա ընթացքում, նրանք 1000 ժամ են տրամադրել մեր կամավորական ծրագրերին:

Կենսամակարդակի բարելավում՝ աշխատանքի և միջին մասնագիտական կրթության հնարավորությունների ընդլայնման միջոցով

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը կարևորում է կենսամակարդակի զարգացումը, որպես խաչաձևվող ոլորտ և հիմք՝ երեխաների և նրանց ընտանիքների բարեկեցությունը ապահովելու համար: Սոցիալապես անապահով բնակչությանը՝ այդ թվում փախստականներին և հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով, մեր կազմակերպությունն առաջարկել է եկամուտների ձևավորման կարճաժամկետ և երկարաժամկետ լուծումներ, բիզնեսի զարգացման և սոցիալական գործընկերություն մոդելներ:

Փախստականներին ցուցաբերվող աջակցության մեր նախաձեռնություններին նպատակն է նպաստել Սիրիայից տեղահանված բնակչության բարեկեցության ապահովմանը՝ հմտությունների զարգացման, ինչպես նաև մասնակցության խթանման, ինտեգրման և հզորացման գործընթացներին նրանց մասնակցի դարձնելու միջոցով: Տեղահանված բնակչության կարևորագույն խնդիրներից մեկը նոր շուկային համապատասխան հմտությունների զարգացումն է, որն էլ հանդիսացել է մեր ծրագրի ռազմավարական նպատակներից մեկը: Բացի այդ, ծրագիրը կարևորում է տեղահանված ընտանիքների եկամուտների ավելացման հնարավորությունների ընդլայնումը և տեղական մակարդակում իրենց շահերի պաշտպանությանը ակտիվ մասնակցության ապահովումը:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության խնդիրը «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության 2015 թվականի գործունեության մեկ այլ կարևոր ուղղություն է: Հայաստանում բնակվող հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար փորձել ենք ստեղծել զբաղվածության և միջին մասնագիտական կրթության ծառայությունների տրամադրման արդյունավետ մոդել՝ հետևյալ գործողությունների միջոցով՝

1. Հաշմանդամություն ունեցող անձանց անձնական զարգացում՝ գնահատման, հմտությունների զարգացման և աշխատանքի տեղավորման միջոցով:
2. Ծառայություն մատուցողների, հաշմանդամ անձանց խնդիրներով զբաղվող կազմակերպությունների, հանրային/ մասնավոր ոլորտի գործատուների և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների կարողությունների զարգացում՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց կարիքների բավարարման նպատակով:
3. ՀՀ-ների, համացանցի և համաժողովների օգտագործում՝ հանրային իրազեկության մակարդակի բարձրացման և հաշմանդամություն ունեցող անձանց խնդիրների հանրայնացման նպատակով:
4. ՀՀ կառավարությանը արտաքին տեխնիկական աջակցության տրամադրում՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց զբաղվածության ծառայությունների և դրանց առնչվող ռազմավարությունների ու քաղաքականության մշակման, իրականացման և մշտադիտարկման գործում:

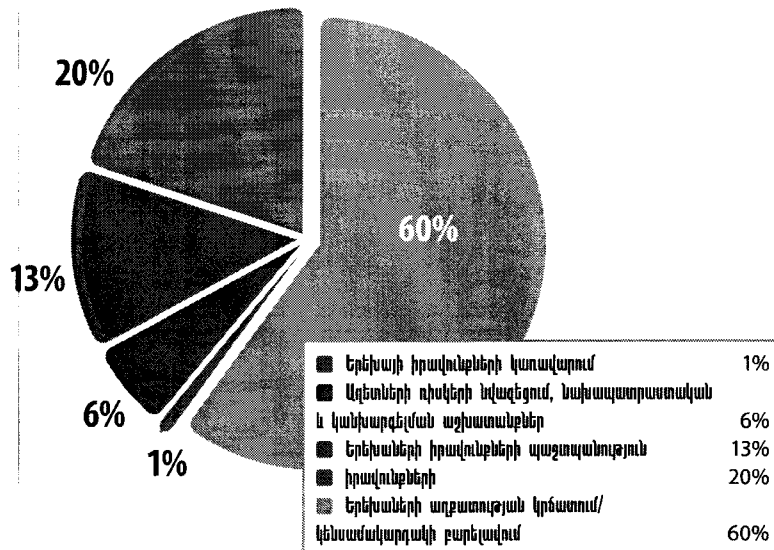

Ֆինանսական տվյալներ

2015 թվականը ևս մեկ արդյունավետ տարի էր «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության համար՝ Հայաստանում բնակվող երեխաների և նրանց ընտանիքների համար իրականացվող ծրագրերի շարունակականության ապահովման նպատակով ֆինանսական միջոցների հավաքագրման առումով: Այս տարվա ընթացքում մեր ծրագրերի իրականացման են նպաստել թվով տասնմեկ միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպություններ: «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությանը ցուցաբերած աջակցության տարեկան ընդհանուր բյուջեն կազմել է ավելի քան 1.425.000 ԱՄՆ դոլար:

Ի լրումն միջազգային աջակցության, տեղական և պետական կառավարման մարմինները, գործարար անձինք և այլ գործընկերներ նույնպես իրենց ֆինանսական ներդրումն են ունեցել մեր ջանքերի իրականացմանը՝ ավելի քան 180.000 ԱՄՆ դոլարի չափով:

Ստորև բերված պատկերը ցույց է տալիս մեր կազմակերպության ֆինանսական միջոցների տոկոսային հարաբերությունը՝ ըստ կազմակերպության գործունեության յուրաքանչյուր ոլորտի:

Դոնոր կազմակերպություններ

Պետական կառավարման մարմինների, բազմակողմ հաստատությունների և կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող դրամաշնորհների միջոցով է ապահովվել «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության այն ծրագրերի և նախաձեռնությունների իրականացումը, որոնք 2015 թվականին զգալիորեն բարելավել են երեխաների կյանքը: Կարիքավոր երեխաների անունից, մեր երախտագիտությունն ենք հայտնում այն կազմակերպություններին և անձանց, ում շնորհիվ հնարավոր դարձան այդ բարեփոխումները: Մենք նաև շնորհակալ ենք, որ հենց «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությանը վստահվեց այդ փոփոխություններն իրականացնելու աջակցությունը:

Կազմակերպության հայաստանյան ներկայացուցչությունը շնորհակալ է նաև այն աջակցության համար, որ տրամադրվել է «Սեյվ դը չիլդրեն» անդամ կազմակերպությունների կողմից՝ Հայաստանի երեխաների կյանքում դրական փոփոխությունների խթանման նպատակով:

Ցանկանում ենք առանձին շնորհակալություն հայտնել տեղական կառավարման մարմիններին՝ շարունակական գործընկերության ապահովման և շոշափելի արդյունքների հասնելու ջանքերում ունեցած իրենց ավանդի համար:

Դոնոր կազմակերպություններ

ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալություն
ԱՄՆ պետքարտուղարության Բնակչության, փախստականների և միգրացիայի բյուրո

Եվրահանձնաժողովի Մարդասիրական օգնության և քաղաքացիական պաշտպանության հարցերով գլխավոր վարչություն

ՄԱԿ-ի Մանկական հիմնադրամ (ՅՈՒՆԻՍԵֆ)

ՄԱԿ-ի Փախստականների գծով գերագույն հանձնակատար

Եվրամիություն

«Սեյվ դը չիլդրեն» անդամ կազմակերպություններ

«Սեյվ դը չիլդրեն» ԱՄՆ

«Սեյվ դը չիլդրեն» Նիդերլանդներ

«Սեյվ դը չիլդրեն» Շվեյցարիա

Մեր գործընկերները

«Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպության հայաստանյան ներկայացուցչությունը հավատում է, որ գործընկերները և համագործակցությունը մեծ դեր ունեն երկրում իրականացվող ծրագրերի հաջողության և արդյունավետության գործում: Համագործակցությունը չափազանց կարևոր է մեր կարողությունները

«Սեյվ դը չիլդրեն Հայաստան» կազմակերպության գործունեությունը 2015 թվականին

առավելագույնին հասցնելու և մեր երեխաների համար ավելին անելու գործում: Հայաստանում մենք գործընկերային հարաբերություններ ենք կառուցում երեխաների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, համայնքների, պետական և մասնավոր հատվածի հետ, ապահովում ենք գիտելիքի և դրական ազդեցության փոխանցում, կարողությունների զարգացում և ամրապնդում՝ փոփոխության տեսության համաձայն, երեխաների իրավունքների ապահովման նպատակով:

2015 թվականին համագործակցել ենք ավելի քան 50 գործընկեր կազմակերպությունների հետ, որոնց հետ ակնկալում ենք շարունակել մեր արդյունավետ գործակցությունը նաև առաջիկա տարիներին:

Մենք շնորհակալ ենք մեր բոլոր գործընկերներին, և մասնավորապես հետևյալ կառույցներին ու կազմակերպություններին՝

ՀՀ Պետական կառավարման մարմիններ

- Տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն
- Սվյուդեի նախարարություն
- Կրթության և գիտության նախարարություն
- Առողջապահության նախարարություն
- Արդարադատության նախարարություն
- Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
- Կրթության ազգային ինստիտուտ
- ՀՀ ոստիկանություն
- Մարզային իշխանություններ/ մարզպետարաններ
- Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակ
- ՀՀ քննչական կոմիտե
- Ճգնաժամային կառավարման պետական ակադեմիա
- Զբաղվածության պետական ծառայություն գործակալություն
- Միգրացիոն պետական ծառայություն

ՀՀ Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ/ համայնքներ

- Արմավիրի քաղաքապետարան
- Սպիտակի քաղաքապետարան
- Վանաձորի քաղաքապետարան
- Երևանի քաղաքապետարան
- Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերի տեղական համայնքներ

Միջազգային և արտասահմանյան կազմակերպություններ

- Ակտիվա միջազգային հիմնադրամ
- Եվրոպայի խորհրդի երևանյան գրասենյակ
- Քաունթերփարթ ինթերնեշնլ
- Դի Վի Վի ինթերնեշնլ
- Ջի Այ Ջեք
- ԿԱՁԱ շվեյցարական մարդասիրական հիմնադրամ
- ՄԱԿ-ի Մարդասիրական գործերի համակարգման գրասենյակ
- Բաց հասարակության հիմնադրամ
- ՕՔՍՖԱՄ
- ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագիր
- ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամ
- ՄԱԿ-ի Փախստականների հարցերով Գերագույն Հանձնակատարի գրասենյակ
- ՄԱԿ-ի Մանկական հիմնադրամ (ՅՈՒՆԻՍԵՖ)
- ՄԱԿ-ի Աղետների նվազեցման միջազգային ռազմավարություն
- Համաշխարհային բանկ
- Վորլդ Վիժն

Տեղական կազմակերպություններ

- ՀԱԼԷՊ հայրենակցական բարեփոխական ՀԿ
- Ապելլա քաղաքական վերլուծության և երկխոսության ինստիտուտ
- Արմավիրի զարգացման կենտրոն ՀԿ
- Հայկական կարմիր խաչի ընկերություն
- Հայաստանի պետական մանկավարժական համալսարան
- Աստղացույց ՀԿ
- Հույսի կամուրջ ՀԿ
- Հայկական Կարիտաս ԲՀԿ
- Միրիաիայերի հիմնախնդիրները համակարգող կենտրոն ՀԿ
- Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ցանց
- Երեխաների աջակցության կենտրոն հիմնադրամ
- Աղետների ռիսկերի նվազեցման ազգային հարթակ
- Կրթական տեխնոլոգիաների աջակցության կենտրոն
- Լիարժեք կյանք ՀԿ
- Առողջապահական հիմնարկներ
- Հայաստանի հելսինկյան կոմիտե
- Հույս, կյանք, հավատ, ապագա երիտասարդական ՀԿ
- Հյուսիս Դիզենթի ընդ Փիս բարեգործական հիմնադրամ
- Հույսի Մեծամոր ՀԿ
- Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոն ՀԿ
- Խարիսխ ՀԿ
- ԽորանԱրդ ինտելեկտուալ կենտրոն ՀԿ
- Մարտունու կանանց համայնքային խորհուրդ ՀԿ
- Մոր և մանկան առողջության դաշինք
- Միասին ՀԿ
- Առաքելություն Հայաստան ՀԿ
- Լեռնային ծաղիկներ ՀԿ
- Գործընկերություն և ուսուցում ՀԿ
- Փրկություն ՀԿ
- Մասնագիտական կրթության բարեփոխումներ ՀԿ
- Փյունիկ ՀԿ
- Տարածքային զարգացման և հետազոտությունների կենտրոն ՀԿ
- Հայաստանի միջկենդեցական բարեգործական կլոր սեղան հիմնադրամ
- Սկարպ ՀԿ
- Դպրոցներ և մանկապարտեզներ
- Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոն
- Սպիտակի հողագործ ՀԿ
- Ծիածան ՀԿ
- Միջին մասնագիտական կրթության և ուսուցման հաստատություններ
- Հատուկ կարիքներով մարդկանց աջակցության Ունիսոն ՀԿ

Գործարար կառույցներ

- Օրդֆիլմ ՍՊԸ
- Զարուպրինտ ՍՊԸ
- Հարություն Բաբաջանյան ԱԶ
- Լենտեքս ՍՊԸ
- Հրանուշ Սարգսյան ԱԶ
- Ինստիգեյթ մոբայլ ՓԲԸ

2016-2018թթ. ուղղմավարության համառոտ նկարագիր

ԵԳՏՏԱԿ

Ուղեցույցը մարդկությանը փոխելու վերաբերմունքը երեխաների հանդեպ և հասնել անհապաղ և կայուն փոփոխությունների երեխաների կյանքում:

Մանկական աղքատության կրճատում

Հատ ա յբատ՝ այդ թվում փախստականների և հաշմանդամություն ունեցող անձանց ընտանիքների և իգական և արական սեռի խնամակալները պետք է զինվեն անհրաժեշտ գիտելիքներով և հմտություններով, ավելացնեն իրենց տնօրինելի եկամուտը ձեռնարկատիրության և զբաղվածության միջոցով և ի վիճակի լինեն հ ղ տանել իրենց երեխաների գոյատևման, ուսուցման և պաշտպանության մասին նաև աղետների և տնտես ական դժվարությունների ժամանակ:

Դեռահաս փախստական աղքիկներն ու տղաները, հաշմանդամ երիտասարդները, խնամքի հաստատությունների երեխաները/ երիտասարդները, երիտասարդ մայրերը պետք է օգտվեն ներառական մասնա լիտական կրթության մոդելներից և կյանքի հմտությունների զարգացման հնարավորություններից: Երեխա տղի աղքատության ցուցանիշները պետք է արտացոլվեն պետական կառավարման ծրագրերում և գործող ւթյունների պլաններում:

Մանկա յան աղքատության պատճառների գնահատում, քաղաքացիական հասարակության կազմա լերությունների հետ համագործակցություն՝ մանկական աղքատության կրճատման միջոցա ումների ջատագովման նպատակով:

Կրթություն

Օգնության կարիք ունեցող աղքիկներն ու տղաները պետք է օգտվեն Հայաստանում գերծող վաղ մանկա յան խնամքի և զարգացման որակյալ ներառական ծառայություններից:

Հայաստանում քնակվող երեխաներն՝ այդ թվում առավել մեկուսացածները, պետք է սովորեն առողջ, անվտա սգ և ներառական դպրոցի միջավայրում:

«Սելվ դ ռ չիլդրեն» կազմակերպությունը նպաստում է երեխայակենտրոն և ներառական դպրոցների և նախադ պրոցական հաստատությունների արդյունավետ կառավարման համակարգի խթանմանը:

«Սելվ դ ռ չիլդրեն» կազմակերպության կողմից աջակցություն ստացող հայաստանյան կրթական հաստատությունները պետք է հնարավորություն ունենան տրամադրել շարունակական կրթության ծառայ ւթյուններ արտակարգ իրավիճակների և ճգնաժամների ժամանակ: Արտակարգ իրավիճակների առաջի ի սկ օրերից պետք է ապահովվի կրթության շարունակականությունը ինչպես հիմնական, այնպես էլ վաղ խանկական խնամքի և զարգացման հաստատություններում:

Իրավունքների պաշտպանություն

Այլընտրանքային խնամքի ծառայությունները հասանելի են երկրի ողջ տարածքում, իսկ խնամատարության տարբե ւ մոդելների կիրառումն ընդունված է պետական կառավարման մարմինների կողմից և օգտագործվում է համապատասխան խնամքի կարիք ունեցող երեխաներին խնամատար ընտանիքներում տեղակայելու ժամանակ:

Երեխաները պաշտպանված են տանը և դպրոցում հոգեբանական բռնության գործողություններից՝ ծնողների համար նախատեսված դասընթացների, ծաղրանքների կանխման ծրագրերի և իրավական մեխան ռիզմների կիրառման միջոցով:

Տղաներն ու աղքիկներըն այդ թվում նաև հաշմանդամություն ունեցող, պաշտպանված են սեռական բռնության ունեցող երեխաների սեռական բռնության դեմ պայքարի նպատակով իրականացվող դասընթացների և համացանցի անվտանգության խթանման այն մեխանիզմների միջոցով, որոնք նպատակ ունեն անխել երեխաների առցանց սեռական չարաչափման և սեռական բռնության այլ ձևերը:

Ուսումն ական հաստատությունների աշխատակազմը և գործընկեր կազմակերպությունները հատուկ պատրաստվածության դասընթացներ են անցնում՝ արտակարգ իրավիճակներում՝ այդ թվում աղետների և հակաժ արությունների ժամանակ երեխաներին բռնությունից պաշտպանելու նպատակով:

Մանկա կան աշխատանքի վնասակար պրակտիկայի վերաբերյալ տեղեկության և ապացույցների հավաք ագրում:

Երեխա ները պաշտպանված են երեխաների պաշտպանության առավել ուժեղ համակարգի, համապատասխան մարդկային և ֆինանսական ռեսուրսների, պետական մարմինների հստակ քաղաք ականության և դերերի ու պարտականությունների հստակ բաշխման շնորհիվ: Մեռակ սն հիմքով վնասակար գործելակերպի ծավալների նվազում:

Երեխայի իրավունքների կառավարում

Երեխա ների իրավունքների պաշտպանության համակարգված ապացույցները հասանելի են մշտադ տարկման համակարգերի բարելավման և երեխայի մասնակցությամբ ապահովվող հաշվե ւ լողականության միջոցով:

Երեխա ները ներգրավված են իրենց իրավունքների պաշտպանության մշտադիտարկման համակարգված աշխա առնքներին՝ տեղական և կենտրոնական մակարդակներում:

Դեռահաս ան տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ապահովված են երեխաների իրավունքների պաշտ ւ լանության համար անհրաժեշտ կարողություններով և ռեսուրսներով:

Դեռահաս րյուցեի և հանրային ծախսերի գնահատում՝ նախատեսված երեխաներին տրամադրվող հիմնական ծառայությունների համար, համապատասխան տվյալների հասանելիության ապահովում՝ հարկա տուների համար:

Save the Children

Մեյվ դը Չիլդրեն Ինթերնեշնլ հայաստանյան ներկայացուցչություն
www.armenia.savethechildren.net
e-mail: armenia@savethechildren.org
Հասցե՝ ՀՀ, Երևան, Ազատության պողոտա 27
Հեռ.՝ +(374-10) 20 10 14, 20 10 25

Save the Children

Երևան 2015

**Երեխայի իրավունքների
իրավիճակի վերլուծություն.
Հայաստան**

Save the Children

**Երեխայի իրավունքների
իրավիճակի վերլուծություն.
Հայաստան**

Երևան 2015

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐԻ ՑԱՆԿ	4
ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ	5
ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ	6
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	8
 ԳԼՈՒԽ 1. ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	10
 ԳԼՈՒԽ 2. ԵՐԿՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	12
2.1 ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐ	12
2.2 ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ	13
 ԳԼՈՒԽ 3. ԵՐԵԽԱՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ	15
3.1 ԵՐԵԽԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ	15
ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ	15
3.1.1 Իրավական բարեփոխումներ և երեխայի իրավունքների իրականացման ապահովում	15
3.1.2. Երեխայի քաղաքացիական իրավունքներ ու ազատություններ. գրանցման, անվան ու քաղաքացիության և ինքնության պահպանման իրավունք	29
3.1.3. Երեխայի մասնակցություն	33
3.2 ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ	35
3.2.1. Երեխայի պաշտպանություն՝ ներառյալ ընտանեկան միջավայրը	37
3.2.2 Երեխայի պաշտպանություն. պաշտպանության հատուկ միջոցներ	52
3.3 ԵՐԵԽԱՅԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ	62
ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	62
3.3.1 Երեխաների՝ նախադպրոցական կրթություն ստանալու իրավունքը	62
3.3.2 Երեխաների՝ դպրոցական կրթություն ստանալու իրավունքը	63
3.3.3 Խոցելի խմբերի երեխաների կրթությունը	68
3.3.4 Երեխաների մասնակցությունը մշակութային կյանքին	70
3.3.5 Երեխաների՝ նախնական և միջին մասնագիտական կրթություն ստանալու իրավունքը	71
3.4 ԵՐԵԽԱՅԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ	73
ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	73
3.4.1 Վերարտադրողական առողջության մատչելիություն և որակ	73
3.4.2 Երեխայի (6-18) առողջությունն ու սնուցումը	75
3.4.3 Դպրոցական առողջությունն ու սնուցումը	77
3.4.4 Հատուկ կարիքներով երեխաների առողջությունը	79

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Աղյուսակ 1: «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի հաշվետվության խմբերը	11
Աղյուսակ 2: Մանկական աղքատության ցուցանիշների դինամիկան 2008-2013թթ.-ին (տոկոսներով).	23
Աղյուսակ 3: Երեխայի դեմ հանցագործությունների վիճակագրություն	38
Աղյուսակ 4: Նախադպրոցական հաստատությունների քանակը և դրանք հաճախող երեխաների թիվը	42

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԱԾԽՄ	Առանց ծնողական խնամքի մնացած
ԱՀԿ	Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպություն
ԱՄՆ	Ամերիկայի միացյալ Նահանգներ
ԱՆ	Առողջապահության նախարարություն
ԱՌՆ	Աղետների ռիսկի նվազեցում
ԱՍՀՆ	Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
ԱՎԾ	Ազգային վիճակագրական ծառայություն
ԵԻԿ	Երեխայի իրավունքների կոնվենցիա
ԸՕ	Ընտանեկան օրենսգիրք
ԾՀՓ	Ծառայությունների հիմնական փաթեթ
ԿԱՊԿՈՒ	Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող
ԿԳՆ	Կրթության և գիտության նախարարություն
ԿԳՆ ԾԻԳ	Կրթության և գիտության նախարարության Ծրագրերի իրականացման գործակալություն
ՀԺԱՀ	Հայաստանի ժողովրդագրության և առողջության հարցերի հետազոտություն
ՀՀ	Հայաստանի հանրապետություն
ՀՆԱ	Համախառն ներքին արդյունք
ՄԱԿ	Միացյալ ազգերի կազմակերպություն
ՄԻՊ	Մարդու իրավունքների պաշտպան
ՄՄՈւՀ	Միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություն
ՄՊԾ	Միգրացիոն պետական ծառայություն
ՆԴ	Ներառական դպրոց
ՆԴՀ	Նախադպրոցական հաստատություն
ՍՓՀ	Սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդություններ
ՊՆ	Պաշտպանության նախարարություն
ՔԿՀ	Քրեակատարողական հիմնարկ
ՔԿՕ	Քրեակատարողական օրենսգիրք

ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Երեխաներն առնչվում են բազմաթիվ խնդիրների հետ այն բոլոր երկրներում, որտեղ գործում է «Մեյվ դը չիլդրեն»-ը: Կարիքների վրա հիմնված ծրագրերի մշակման և իրականացման նպատակով անհրաժեշտություն կար իրականացնելու Հայաստանում երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն: Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս խորապես հասկանալու, թե որքանով են երեխաներն օգտվում իրենց իրավունքներից, և ինչպիսի խոչընդոտների ու դժվարությունների են հանդիպում դրանց իրացման ընթացքում: Հետազոտության նպատակն է ապահովել անհրաժեշտ վերլուծություն ռազմավարական որոշումների կայացման համար թեմատիկ տեղեկատվության հավաքագրման և համադրման միջոցով:

Գնահատման մեթոդաբանությունը ներառել է երկրորդային տեղեկատվության վերլուծություն և առաջնային տեղեկատվության հավաքագրում հիմնական տեղեկատվությունների հետ հանդիպումների միջոցով: Վերլուծության ընթացքում ուսումնասիրվել են «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի հետևյալ իրավունքները՝ Երեխայի իրավունքների կառավարում, Երեխայի պաշտպանություն, Կրթության և մշակույթի իրավունք, Առողջության և բարեկեցության իրավունք:

Երեխայի իրավունքների կառավարում

Ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է երեխաների իրավունքներին վերաբերող մի շարք առանցքային միջազգային փաստաթղթեր, սակայն որոշ կարևոր կամրնտիր արձանագրություններ դեռևս վավերացված չեն: Միևնույն ժամանակ, Երեխայի իրավունքների վերաբերյալ ընդունված նոր իրավական ակտերի նախագծերի ազդեցության գնահատման պահանջ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ, թեև նման գնահատումներ նախատեսված են մի շարք այլ բնագավառներում: Ինչ վերաբերում է երեխայի իրավունքներին առնչվող ՀՀ օրենքին, ապա երեխայի իրավունքների պաշտպանության գործողությունները իրականացվում են տարեկան ծրագրերով նախատեսված ձևաչափով և ժամանակահատվածում, սակայն այս ծրագրերն ունեն բազմաթիվ բացթողումներ:

Երեխաների պաշտպանություն

Ուսումնասիրության արդյունքների համաձայն երեխային վիրավորանքից, հոգատարության բացակայությունից, անուշադրությունից կամ կոպիտ վերաբերմունքից զերծ պահելուն վերաբերող օրենսդրությունը հստակ չէ: Մասնավորապես՝ (ա) այս երևույթների ու դրանց դեմ պայքարելու նկարագրությունները դեռևս մշակման փուլում են, (բ) բռնության ոչ բոլոր դեպքերն են պատժվում ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ, (գ) երեխաների նկատմամբ բռնության դրսևորումները պայմանավորված են ընտանիքի և հասարակության կողմից երեխային որպես անհատ չընկալելու կամ մասնակի ընկալելու հանգամանքով, (ե) երեխայի նկատմամբ ֆիզիկական և հոգեբանական բռնությունը դեռ կիրառվում է որպես դաստիարակչական մեթոդ, (զ) չկա առանձին իրավական ակտ կամ մեկ ամբողջական փաստաթուղթ երեխաների ֆիզիկական և հոգեբանական ինտեգրացիայի և սոցիալական վերականգման վերաբերյալ, (է) ՀՀ-ում դեռևս չկա անչափահասների արդարադատության մասին առանձին օրենսդրություն:

Կրթության և մշակույթի իրավունք

Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ դպրոցահասակ երեխաներին ընձեռված է դպրոց հաճախելու հնարավորությունը: Սակայն, ֆիզիկական պայմանների առումով անմխիթար է ներառական դպրոցների վիճակը, որոնք անբավարար կերպով են հարմարեցված հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կարիքներին: Քաղաքային համայնքներում նախակրթարան-

ներ հաճախող երեխաների տոկոսը ավելի բարձր է քան գյուղական համայնքներում, քանի որ գյուղական համայնքներում երեխաները հիմնականում զրկված են նախակրթարաններ հաճախելու հնարավորություններից վերջինների բացակայության պատճառով: Ավելին, նկատվում է հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար հարմարեցված նախակրթարանների խիստ պակաս:

Առողջության և բարեկեցության իրավունք

Ուսումնասիրության տվյալների համաձայն, ՀՀ քաղաքացիները հիմնականում դժվարությունների չեն հանդիպում առողջապահական ծառայություններից օգտվելիս: Սակայն, առողջապահական ծառայությունները, բացառությամբ 7 տարեկանից ցածր երեխաների և որոշակի սահմանված խմբերի, վճարովի են: Մինչույն ժամանակ հաշմանդամություն ունեցող երեխաներն ու մեծահասակներն առնչվում են որոշակի խոչընդոտների՝ առողջապահական և վերականգնողական ծառայություններից օգտվելիս, հատկապես գյուղական համայնքներում: Այնուամենայնիվ, հատուկ կարիքներով երեխաների համար գործում են պետական անվճար առողջապահական և սոցիալական աջակցման ծրագրեր:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունն և անվտանգ ու բոնությունից զերծ միջավայրի ապահովումը հանդիսանում են յուրաքանչյուր երկիր առաջնահերթությունները: Այդ իսկ պատճառով, երեխաների նկատմամբ կիրառվող վիրավորանքի, բռնության, արհամարհանքի, շահագործման հետ կապված հիմնախնդիրները մտահոգում են պետությանը և բազմաթիվ կազմակերպությունների, այդ թվում «Մեյվ դը չիլդրեն»-ին, որոնք իրականացնում են բազմազան ծրագրային միջամտություններ և նպաստում են երեխաներին առնչվող քաղաքականության և ռեսուրսների բարելավմանը:

Մույն հաշվետվությունը բացահայտում է Հայաստանում՝ երեխայի իրավունքների պաշտպանության իրավիճակը՝ կիրառելով Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծության մեթոդաբանությունը: Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս խորապես հասկանալու թե որքանով են երեխաներն օգտվում իրենց իրավունքներից, և ինչպիսի խոչընդոտներ ու դժվարություններ են հանդիպում դրանց իրագործման ընթացքում: Վերլուծության համար օգտագործվել է տեղեկատվություն՝ ստացված տարբեր խմբերից, այդ թվում՝ երեխաներից և երիտասարդներից: Այն վերլուծում է երեխայի իրավունքների հետ կապված հիմնախնդիրների, ներգրավված շահագրգիռ կողմերի, ինչպես նաև հիմնախնդիրների կանխարգելման և արձագանքման համար արդեն իսկ գործող քաղաքականությունների, ծրագրերի և ծառայությունների միտումներն ու օրինակները: Չնայած Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը շարունակում է ներդրում հանդիսանալ ռազմավարական պլաններում, այն ունի նաև պոտենցիալ արժեքայնություն իրականացվող աշխատանքների այլ ոլորտներում ևս: Այդ ոլորտները կարող են ներառել ծրագրերի պլանավորման գործընթացը, գործընկերների, կառավարությունների, դոնորների և քաղաքացիական հասարակության այլ մասնակիցների հետ համակարգման աշխատանքները, աջակցությունը երկրի տարբեր մակարդակներում քաղաքականությունների մշակմանն ու իրականացմանը, և այլն:

Հայաստանում երեխայի իրավունքների պաշտպանության խոչընդոտներից մեկը հանդիսանում էր և որոշ առումով շարունակում է մնալ տնտեսական վիճակն ու աղքատությունը: Հայաստանի տնտեսությունը քայքայվեց անկախության առաջին տարիների ընթացքում: Դրան հետևեց արժույթային համակարգի անկումը և նախկին Խորհրդային Միության երկրների հետ արտաքին առևտրի պայմաններից շեղումը: Այնուամենայնիվ, ամենաավերիչ հետևանքը բնակչության աղքատացումն էր և եկամտի անհավասարությունը: Ավելի ուշ, 1994-2005 թվականներին Հայաստանի տնտեսությունը ենթարկվեց կտրուկ կառուցվածքային տեղաշարժերի: Բարձր տնտեսական աճը դարձավ աղքատության նվազեցման հիմնական որոշիչ գործոնը, որը 1999-2005 թվականներին աղքատությունը կրճատեց 55.1%-ից մինչև 29.8%: Այնուամենայնիվ 2008թ.-ից սկսած, գլոբալ տնտեսական ճգնաժամի ազդեցության հետևանքով հանրապետության տնտեսությունը բախվել էր արմատական անկման՝ 2013թ.-ին աղքատության աստիճանը հասցնելով 32%-ի: Համարյա ամեն երրորդ անձն աղքատ էր, նրանցից 13.3%-ը՝ շատ աղքատ, իսկ 2.7%-ը՝ չափազանց աղքատ: Երեխաները կազմում են բնակչության 25%-ը: Երեխայի իրավիճակը ևս վատթարացել է վերջին տարիների ընթացքում: Համաձայն 2013թ.-ի պետական վիճակագրության, Հայաստանում երեխաների 3.3%-ը ապրում է խիստ աղքատության պայմաններում և 37.3%-ը՝ աղքատության:

Բոլոր երկրներում, որտեղ «Մեյվ դը չիլդրեն»-ը գործունեություն է ծավալում, երեխաները ենթարկվում են վիրավորանքի, բռնության, արհամարհանքի, շահագործման: Միլիոնավոր երեխաներ վատ վերաբերմունքի են արժանանում, և շատ-շատերը ռիսկի տակ են: Մա առաջացնում է արգելքներ երեխաների իրավունքների հետագա զարգացման և նրանց քաղաքա-

¹ Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը, 2014, Մաս 1. Աղքատության պատկերը և աշխատանքի շուկայի զարգացումները Հայաստանում 2008-2013թթ., ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն և Համաշխարհային բանկ. վերցված է <http://www.armstat.am/en/?nid=82&id=1618> կայքից, հունիսի 22, 2015:

ցիական մասնակցության համար: Այս խնդիրները մտահոգում են ոչ միայն «Մեյլ դը չիլդրեն»-ին, այլ նաև շատ այլ կազմակերպությունների, որոնք իրականացնում են բազմազան ծրագրային միջամտություններ և նպաստում են երեխաներին առնչվող քաղաքականության և ռեսուրսների բարելավմանը: Սա նաև ուղղված է երեխաների շրջանում իրենց իրավունքների վերաբերյալ իրազեկության բարձրացմանը:

1992 թվականին Գերագույն Խորհրդի որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետությունը միացավ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիային, որը ՀՀ-ում ուժի մեջ մտավ 22.07.1993թ.-ին: Կոնվենցիայի մուտքը և հետագա վավերացումը սկիզբ դրեց նոր անկախացած երկրում օրենսդրական դաշտի բարեփոխումների գործընթացին, ինչպես նաև ճանապարհ բացեց երեխաների պաշտպանության ոլորտի բարեփոխումներին: «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի վավերացումը պետության և քաղաքացիների միջև ստեղծում է այսպես կոչված սոցիալական պայմանագիր, որով երեխաները ստանում են օրենսդրական իրավունք՝ պահանջատեր լինելու պետությունից և հասարակությունից: Պետությունները և հասարակությունները հանդիպում են զգալի խոչընդոտների՝ երեխաների իրավունքների իրագործման համար համապատասխան միջոցներ գործածելիս, հատկապես արագ փոփոխվող և գլոբալիզացվող աշխարհում: Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծության մեթոդաբանությունը հնարավորություն է տալիս ունենալու խոչընդոտների համակարգված վերլուծություն, ինչպես նաև մշակելու և տրամադրելու հիմնավորված և կիրառելի լուծումներ այն խնդիրներին, որոնց բխվում են երեխաները:

Վերջին տարիներին մի շարք տեղեկատվական հետազոտություններ են նախաձեռնվել Հայաստանում, որոնք վերլուծում են երեխաների վիճակը մասնավոր թեմատիկ և ոլորտային տեսանկյունից: Այսպիսի օրինակներ են «Հայաստանում երեխաների իրավիճակային վերլուծությունը» (ՄԱԿ-ի Մանկական հիմնադրամ, 2012), «Հայաստանում այլընտրանքային խնամքի կարգավորման պատկերը» (UOU մանկական գյուղեր, 2011) կամ «Երեխայի իրավունքները երեխաների խնամքի կենտրոններում և հատուկ կրթական հաստատություններում. համակարգված վերլուծություն»-ը (ՀՀ Մարդու իրավունքների պաշտպան, 2015): Չնայած նրան, որ այս բոլոր աշխատանքները նպաստում են երեխաների խնդիրների վերաբերյալ գիտելիքների ձեռքբերմանը, Հայաստանում կարիք կա «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի իրականացման վերաբերյալ գոյություն ունեցող հետազոտությունների մեկտեղում: Շատ կարևոր է երեխայի իրավունքների հարցերով զբաղվող բազմաթիվ գործիչների, այդ թվում՝ քաղաքացիական հասարակության և երեխաների ներառումն այս գործընթացում: Այդ նպատակով «Մեյվ դը չիլդրեն»-ի հայաստանյան ներկայացուցչությունը նախաձեռնել է Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը և ունի համակարգող դեր այս գործընթացում: Վերլուծությունը կարող է օգնել մեզ ստանալու երկրում երեխայի բոլոր իրավունքների իրականացման ամբողջական, լայն պատկերը, որը բավարար կլինի երկրի ապագա առաջնահերթությունների՝ ըստ թեմաների, շուրջ ավելի երկարաժամկետ որոշումների կայացման համար:

Հետազոտության հիմնական նպատակն է բավարար տեղեկատվության հավաքագրման միջոցով ռազմավարական որոշումների կայացման համար ամբողջական վերլուծության ապահովումը: 2015 թվականին Հայաստանում իրականացրած ուսումնասիրության նպատակը երկրում երեխաների խնդիրների ամբողջական գնահատումն է «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի դրույթների իրականացման լույսի ներքո: Ուսումնասիրության ժամանակ կիրառվել է նույն մեթոդաբանությանը, որը ստուգվել և օգտագործվել էր «Մեյվ դը չիլդրեն»-ի կողմից՝ 1990 թվականին «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց կարճ ժամանակ անց: Սույն վերլուծության համար անհրաժեշտ ուղեցույցներն ընդունվել են Հայաստանում: Հայաստանում երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունն իրականացվել է ազգային մակարդակով երկրում իրավիճակի պատկերը ձևավորելու համար:

Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծության գործընթացը ներառում է երկրորդական տվյալների ուսումնասիրություն և հիմնական տեղեկատվությունների հետ՝ որպես առաջնային աղբյուրների, հանդիպումներ: Հայաստանում երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը ձեռնարկվել է երեխաների և քաղաքացիական հասարակության գործընկերների հետ համագործակցության միջոցով, ովքեր մասնակցել և իրենց ներդրումն են ունեցել վերլուծության տարբեր փուլերում ու կիսվել իրենց գիտելիքներով և հայացքներով: Բացի այդ, ՀԿ-ներից և այլ շահագրգիռ կազմակերպություններից ստացվել է արձագանք առցանց հետադարձ կապի մեխանիզմների շնորհիվ: Ստացված արձագանքը վերանայվել է «Մեյվ դը չիլդրեն»-ի մասնագետների կողմից նախքան հաշվետվության մեջ ընդգրկվելը: Մենք հավատում ենք, որ այս մոտեցումը շատ առավելություններ ունի, ներառյալ՝ փորձի և գիտելիքների հոսք, ընդհանուր սեփականության գիտակցում, հարաբերությունների ձևավորում և ըստ միատեսակ առաջնահերթությունների հետագա գործողությունների հնարավոր համակարգում: Խորհրդատվական գործընթացների սահմանափակումն այն էր, որ առցանց հետադարձ կապի մեխանիզմով ստացված մեկնաբանությունները երբեմն անանուն են, ինչը խոչընդոտում

է տրամադրված տեղեկատվության ստուգումը կամ արժանահավատության մասին դատողություններ անելը:

Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը ուղղակիորեն կապված է «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի պարտավորությունների հետ, իսկ «Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն. Հայաստան» ուսումնասիրության բովանդակությունը համապատասխանում է «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով սահմանված զեկույցների ութ թեմատիկ խմբերին, ինչպես և ներկայացված է աղյուսակում:

**Աղյուսակ 1: «Երեխայի իրավունքների մասին»
ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի հաշվետվության խմբերը**

Թեմա	ՄԱԿ-ի ԵԻԿ-ի զեկույցների ութ խմբերը	Մարդասիրական
Երեխայի իրավունքների կառավարում (ներառյալ երեխաների համար ներդրումները)	<p>Իրականացման ընդհանուր չափանիշները (հոդվածներ 4, 42, 44.6)</p> <p>Ընդհանուր սկզբունքները (հոդվածներ 2, 3, 6, 12)</p> <p>Քաղաքացիական իրավունքները և ազատությունները (հոդվածներ 7, 8, 13-17, 37)</p>	Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծությունը փորձում է դիտարկել առկա կամ հավանական արտակարգ իրավիճակների, կլիմայի փոփոխության, արտակարգ իրավիճակներում պատրաստվածության ազդեցությունը երեխաների իրավունքների իրականացման վրա:
Երեխայի պաշտպանություն	<p>Ընտանեկան միջավայր (հոդվածներ 5, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 21, 25, 27)</p> <p>Հատուկ պաշտպանական միջոցներ (հոդվածներ 22, 37-40)</p>	
Կրթություն	Կրթություն և մշակույթ (հոդվածներ 28, 29, 31)	
Առողջապահություն և սնուցում, սով և ապրուստի միջոց	Հիմնական առողջության պահպանում և բարեկեցություն (հոդվածներ 6, 18, 23, 24, 26, 27)	

2.1 ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐ

Վերջին պաշտոնական մարդահամարի տվյալների համաձայն 2011 թվականին բնակչության թիվը Հայաստանում կազմում է 3,041,000 մարդ²: Առկա շեղման միտումը բնակչության թվաքանակում, որը 2013 թվականին կազմում էր 3,017,100 մարդ՝ ներառյալ 1,914,100 քաղաքային և 1,103,000 գյուղական, 2014 թվականի համեմատ, երբ այն 3,010,600 էր՝ ներառյալ 1,913,000 քաղաքային և 1,097,600 գյուղական: Դեպի արտագաղթ միտվածությունը և ցածր ծնելիության մակարդակը նպաստում են Հայաստանի բնակչության նվազմանը³: Հստ 2013 թվականի տվյալների ընդհանուր պտղաբերության գործակիցը կնոջ վերարտադրողական կյանքի ընթացքում (15-49 տարեկան) կազմում էր յուրաքանչյուր մեկ կնոջ հաշվով 1.573 երեխա, ինչը նշանակալիորեն ցածր է 2.15 երեխա ցուցանիշից, որն անհրաժեշտ է բնակչության համալրման համար:⁴

Վերջին տարիներին երեխաների թիվը Հայաստանում նվազել է: 2011թ.-ի մարդահամարի տվյալներով, 16 տարեկանից ցածր երեխաների բաժինն ընդհանուր բնակչության մեջ կազմում էր 20.2%, 2001թ.-ի մարդահամարի համաձայն այն կազմում էր 26.3%, իսկ 1990 թ.-ին՝ 32.2%⁵: 2013-ին երեխաների ընդհանուր թիվը 723,490 էր՝ ներառյալ 209,890 երեխա 5 տարեկանից ցածր⁶:

Կառավարության աղքատության նվազման ռազմավարությունը նախատեսում է 2015 թվականին 5-ից ցածր տարիքի երեխաների մահացության թվի նվազեցում մինչև 10% (2002 թվականին արձանագրված 15.9%-ի փոխարեն), և 1 տարեկանից ցածր երեխաների մահացության թվի նվազեցում մինչև 8.5% (2002 թվականին արձանագրված 13.4%-ի փոխարեն): Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագրի ընդունումից հետո ՀՀ Կառավարությունը տարբեր քայլեր է ձեռնարկել, որոնք նպաստել են երեխայի մահացության թվի կրճատմանը և մայրերին ու երեխաներին տրամադրվող առողջապահական ծառայությունների որակի բարձրացմանը: Վերջին 20 տարիներին քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական փոփոխությունները ազդեցություն են թողել Հայաստանում բնակչության վերարտադրողական վարքի վրա՝ առաջացնելով պտղաբերության գործակցի սաստիկ անկում՝ 1990 թվականին կազմելով 2.62 երեխա մեկ կնոջ հաշվով, իսկ 2010 թվականին՝ 1.56⁷:

² Հայաստանի Հանրապետության 2011թ. մարդահամարի արդյունքները, ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն, տես <http://www.armstat.am/en/?nid=337>

³ Հայաստանի բնակչության թվի անկումը (ճգնաժամի ակունքները և դրանց հաղթահարման ուղիները), հետազոտական ծրագիր (2013թ.), տես <http://www.depop.am/>

⁴ Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը, 2014, Մաս 1. Աղքատության պատկերը և աշխատանքի շուկայի զարգացումները Հայաստանում 2008-2013թթ., ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն և Համաշխարհային բանկ, տես <http://www.armstat.am/en/?nid=82&id=1618>

⁵ Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը, 2014, Մաս 1. Աղքատության պատկերը և աշխատանքի շուկայի զարգացումները Հայաստանում 2008-2013թթ., ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն և Համաշխարհային բանկ, տես <http://www.armstat.am/en/?nid=82&id=1618>

⁶ Աշխարհի երեխաների կարգավիճակը, 2015, երկրի վիճակագրական տեղեկատվություն, Հայաստան (2015), ՄԱԿ-ի ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՄԱ, տես http://www.unicef.org/infobycountry/armenia_statistics.html

⁷ Սեռով պայմանավորված հղիության արհեստական ընդհատումների տարածվածությունն ու պատճառները Հայաստանում (2012), ՄԱԿ-ի բնակչության հիմնադրամ:

2.2 ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Երեխաները մնում են հասարակության տնտեսապես ամենախոցելի խմբի մեջ: Գլոբալ տնտեսական ճգնաժամից սկսած աղքատության մակարդակը Հայաստանում աճել է 2013 թվականին մինչև 32%՝ համաձայն ազգային վիճակագրական ծառայությունների տվյալների: Համարյա ամեն երրորդ անձը աղքատ է, նրանցից 13.3%-ը՝ շատ աղքատ, իսկ 2.7%-ը՝ ծայրահեղ աղքատ: Երեխաները կազմում են բնակչության 25%-ը: Համաձայն 2014 թվականի Հայաստանի աղքատության պատկերի՝ մանկական աղքատությունը կազմում է 37.3%, և երեխաների 3.2%-ը ծայրահեղ աղքատության պայմաններում են ապրում: Աղքատության բարձր մակարդակը խոչընդոտ է հանդիսանում երեխաների կրթության համար, առողջապահական խնամք և սնուցում ստանալիս: Հաշմանդամություն ունեցող երեխաները նրանցից ամենախոցելին են:

Կրթության և առողջապահության պետական ֆինանսավորումն աննշան է՝ Վերջին տարիներին առողջապահության ծախսերը կազմում են ՀՆԱ-ի 1.6-1.7%-ը, բայց 2013թ.-ին նվազել են մինչև 1.5%: Կրթության ծախսերն ընկել են սկսած 2009 թվականից, և 2013 թվականին կազմել են ՀՆԱ-ի 2.4%-ը: Առողջապահական և կրթության ծախսերի մասնաբաժինը նույնպես անկում է ապրել: 2007-ից մինչև 2013 թվականները կրթության ծախսերի տոկոսն ընկել է 14.98%-ից մինչև 9.02%՝ որպես պետական բյուջետային ծախսերի տոկոս, մինչդեռ առողջապահական ծախսերը 7.4 %-ից նվազել են մինչև 5.6%:

Կաշառակերությունը կարևոր գործոն է, որը խանգարում է Հայաստանում տնտեսական զարգացմանը: Համաձայն հակակոռուպցիոն կենտրոնի, Հայաստանը այն երկրների ցանկում է, որտեղ բարձր է կաշառակերության մակարդակը: 2003 թվականին Հայաստանը գտնվում էր 78-րդ հորիզոնականում կաշառակերության ցուցիչով, որը հրատարակվել է «Թրանսփերենսի Ինթերնեյշնլի» կողմից, բայց 2011 թվականին Հայաստանի դիրքն անկում էր ապրել մինչև 129-րդ հորիզոնական, որը ենթադրում է կաշառակերության աճ: Հրապարակավ՝ ներառյալ ՀՀ Կառավարության հակակոռուպցիոն ռազմավարությամբ, ընդունված է, որ Հայաստանում ամենակոռումպացված ոլորտներն են՝ կրթությունը, առողջապահությունը, դատական, իրավական, հարկային և մաքսային ծառայությունները: Կրթության և առողջապահության ոլորտներում կաշառակերությունն ազդում է առաջին հերթին երեխաների վրա, քանի որ նրանք չեն ստանում համապատասխան ծառայություններ:

Սիրիական կոնֆլիկտը և միտումները: Հայաստանում կան մոտ 15,000 սիրիացի փախստականներ, որոնք փնտրում են պաշտպանություն և ապաստարան: Հիմնական մարտահրավերը, որին հանդիպում են սիրիացի փախստականները տնտեսական հնարավորությունների պակասն է. հարցված բնակչության 42.5%-ը աշխատազուրկ է: Հաջորդ մտահոգիչ փաստը նախակրթարանների անհասանելիությունն է: 6 տարեկանից ցածր սիրիացի երեխաների 50%-ը չի հաճախում ոչ մի նախակրթարան: Սպասվում է, որ փախստականների հոսքը դեպի Հայաստան կաճի եկող ամիսներին:

Կոնֆլիկտ: Չնայած 1994 թվականին Հայաստանի և Ադրբեյջանի միջև կնքված հրադադարին, Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտը դեռ մնում է չլուծված և պրակտիկորեն սպառնում է երկրի ապահովությանը: Հայաստանի սահմանները Թուրքիայի և Ադրբեյջանի հետ մնում են փակ, որը խոչընդոտում է երկրի տնտեսական զարգացմանը: Միայն վերջին տարվա ընթացքում փոխադարձ կրակոցները սահմանի երկու կողմերում էլ խլել են բազմաթիվ մարդկային կյանքեր. սահմանային գյուղերը դիպուկահարների ամենօրյա թիրախն են:

Ոչ պաշտոնական զբաղվածությունը և գործազրկությունը բարձր մակարդակի վրա է Հայաստանում: Պաշտոնապես չգրանցված զբաղվածների թիվը կազմում է տնտեսապես ակտիվ բնակչության կեսը, մինչդեռ գործազուրկների թիվը 16%-ից մի փոքր ավելի է: Հայաստանի տնտեսությունը կախված է արտասահմանից եկող փոխանցումներից (հիմնականում

⁸ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն, տես <http://www.armstat.am/en/?nid=45>

Ռուսաստանի Դաշնությունից): 2014թ.-ի վերջին Ռուսաստանի Դաշնությունում գրանցված ֆինանսական ցնցումների արձագանքն անմիջապես տարածվում է Հայաստանում՝ հանգեցնելով արժույթի արժեզրկման, ապրանքային արտադրանքի գների բարձրացման և տնտեսական գործունեության թուլացմանը: Հայկական արժույթի արժեզրկման 20%-ից ավելին տեղի է ունեցել 2014 թվականի վերջում՝ հանգեցնելով սննդի գնաճին և ֆինանսական շուկայի տատանումներին:

3.1 ԵՐԵՒԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

3.1.1 Իրավական քարեփոխումներ և երեխայի իրավունքների իրականացման ապահովում

Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությունը երեխայի իրավունքների պաշտպանության բնագավառի միջազգային պայմանագրերին.

Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել են երեխայի իրավունքների բնագավառի հիմնական միջազգային պայմանագրերը: 1992թ.-ին Հայաստանի Հանրապետությունը Գերագույն խորհրդի որոշմամբ միացել է Միավորված ազգերի կազմակերպության «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիային, որը ուժի մեջ է մտել 22.07.1993թ.-ին: 2003թ.-ին ստորագրվել են «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի երկու Կամրնտիր արձանագրությունները՝ «Մանկավաճառության, երեխաների մարմնավաճառության և մանկական պռոնոգրաֆիայի մասին» արձանագրությունը և «Զինված հակամարտություններին երեխաների մասնակցության վերաբերյալ» կամրնտիր արձանագրությունը՝ կից հայտարարությամբ⁹, որոնք վավերացվել են 2005թ.-ին¹⁰:

Այնուամենայնիվ, ՀՀ-ի կողմից դեռևս որևէ գործողություն չի ձեռնարկվել «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի՝ Հաղորդումների ներկայացման ընթացակարգի վերաբերյալ կամրնտիր արձանագրությունը վավերացնելու ուղղությամբ: Կամրնտիր արձանագրությունն ընդունվել է 2011թ. և ուժի մեջ է մտել 2014թ.-ի ապրիլին: Այն հնարավորություն է ընձեռում անհատներին կամ անհատների խմբերին անմիջականորեն հաղորդումներ ներկայացնելու ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեին (այսուհետ՝ նաև Կոմիտե)՝ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով և երկու Կամրնտիր արձանագրություններով ամրագրված իրավունքների խախտումների վերաբերյալ: Արձանագրենք նաև, որ ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի կատարման վերաբերյալ Հայաստանի երրորդ և չորրորդ պարբերա-

⁹ Համաձայն արձանագրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ արձանագրությունը վավերացնող պետությունը ներկայացնում է պարտադիր հայտարարություն՝ նշելով կամավոր զորակոչի ենթակա անձանց նվազագույն տարիքը և այն երաշխիքները, որով բացառվելու է այդպիսի զորակոչի բռնի կամ հարկադիր բնույթը: ՀՀ-ի կողմից համապատասխան հայտարարությունը ներկայացվել է:

¹⁰ Վավերացվել են նաև Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության «Հարկադիր կամ պարտադիր աշխատանքի մասին» կոնվենցիան, «Հարկադիր աշխատանքի վերացման մասին» կոնվենցիան, «Նվազագույն տարիքի մասին» կոնվենցիան, «Երեխայի աշխատանքի վատթարագույն ծների մասին» կոնվենցիան, Հաագայում ստորագրված «Երեխաների պաշտպանության և օտարերկրյա որդեգրման բնագավառում համագործակցության մասին» կոնվենցիան՝ կից հայտարարություններով, «Ծնողական պարտականությունների և երեխայի պաշտպանությանն ուղղված միջոցների առնչությամբ իրավասության, կիրառելի իրավունքի, ճանաչման, իրականացման և համագործակցության մասին» կոնվենցիան, ՄԱԿ-ի «Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ» կոնվենցիան լրացնող՝ «Մարդկանց, հատկապես կանանց և երեխաների առևտրի կանխարգելման, արգելման և պատժի մասին», ինչպես նաև «Ցամաքով, ծովով և օդով միգրանտներին անօրինական ներս բերելու դեմ» արձանագրությունները, «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի կոնվենցիան, «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիան, «Մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան: 1994թ. ՀՀ-ն միացել է ՄԱԿ-ի Երեխաների կենսունակությունը, պաշտպանությունը և զարգացումը ապահովելու վերաբերյալ համաշխարհային հռչակագրին:

կան զեկույցների վերաբերյալ՝ 2013թ. հուլիսին ընդունած եզրափակիչ հետևություններով առաջարկել է ՀՀ Կառավարությանը վավերացնել վերոգրյալ Կամընտիր արձանագրությունը՝ երեխայի իրավունքների ապահովման համակարգն ամրապնդելու նպատակով¹¹: ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն՝ Կամընտիր արձանագրությանը միանալու հարցը ենթակա է քննարկման, քանի որ այս առաջարկը ներկայացվել է ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեի եզրափակիչ հետևություններով, սակայն ներկայում արձանագրությունը ստորագրելու և վավերացնելու ուղղությամբ որևէ առաջընթաց չկա¹²:

Անհատական գանգատների ընթացակարգ սահմանող կարևոր նշանակություն ունեցող միջազգային պայմանագրեր են հանդիսանում նաև «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի կամընտիր արձանագրությունը և ՄԱԿ-ի «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի կամընտիր արձանագրությունը, որոնք ևս վերաբերելի են երեխաների իրավունքների պաշտպանության բնագավառին: Արձանագրությունները ստորագրվել են 2007 և 2009թթ.-ին համապատասխանաբար, սակայն այդպես էլ չեն վավերացվել Հայաստանի Հանրապետության կողմից:

Մարդու իրավունքների ազգային ծրագրով¹³ նախատեսված է Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագրի կամընտիր արձանագրությունը վավերացնելու նպատակահարմարության հարցի քննարկման և առաջարկության ներկայացման միջոցառումը, որի կատարման ժամկետը նախատեսված էր 2014թ.-ի երրորդ եռամսյակը: Այնուամենայնիվ, ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն՝ այս հարցը դեռևս որևէ ընթացք չի ստացել:

Երեխայի իրավունքների կոմիտեի 2013թ.-ի եզրափակիչ հետևություններով ՀՀ Կառավարությանն առաջարկվել է նաև վավերացնել ՄԱԿ-ի «Բոլոր աշխատող միգրանտների և նրանց ընտանիքների անդամների իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ»

¹¹ Տե՛ս 2013թ. հուլիսի 8-ին հաստատված ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեի եզրափակիչ հետևությունները՝ Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի կատարման առնչությամբ Հայաստանի երրորդ և չորրորդ պարբերական զեկույցների վերաբերյալ (CRC/C/ARM/CO/3-4):

¹² Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության մարդու իրավունքների և մարդասիրական համագործակցության բաժնի ներկայացուցչի հետ:

¹³ «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ Կառավարության 27.02.2014թ.-ի թիվ 303-Ն որոշում, կետ 101:

միջազգային կոնվենցիան: 2013թ. սեպտեմբերին ՀՀ-ի կողմից ստորագրվել է վերը նշյալ կոնվենցիան, սակայն **դեռևս չի վավերացվել:** ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն՝ կոնվենցիան այժմ գտնվում է վավերացման փուլում¹⁴:

ՀՀ-ի կողմից առայսօր չի վավերացվել նաև «Երեխաների որդեգրման մասին» եվրոպական կոնվենցիան (վերանայված), որը ստորագրվել է դեռևս 2008թ.-ին:

Վերապահումներ

Երեխայի իրավունքների բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերի վերաբերյալ վերապահումներ չեն կատարվել, բացառությամբ հետևյալ պայմանագրերի. «Ծնողական պարտականությունների և երեխայի պաշտպանությանն ուղղված միջոցների առնչությամբ իրավասության, կիրառելի իրավունքի, ճանաչման, իրականացման և համագործակցության մասին» Հաագայի կոնվենցիա, «Երեխաների պաշտպանության և օտարերկրյա որդեգրման բնագավառում համագործակցության մասին» կոնվենցիա, «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» կոնվենցիա: ՀՀ-ի կողմից վավերացված՝ ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հիմնարար պայմանագրերի վերաբերյալ վերապահումներ չեն կատարվել¹⁵:

Ներպետական օրենսդրության համապատասխանությունը՝ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի պահանջներին

«Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքն (այսուհետ՝ նաև Օրենք) ընդունվել է 29.05.1996թ.-ին և ուժի մեջ մտել՝ 27.06.1996թ.-ին: «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքը¹⁶ մեծ մասամբ վերարտադրում է «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի դրույթները և այս առումով համապատասխանում է Կոնվենցիայի պահանջներին: Խնդիրն առավելապես օրենքով ամրագրված իրավունքների և դրույթների կիրառման մեխանիզմների բացակայությունն է կամ մեխանիզմների առկայության դեպքում՝ դրանց ոչ բավարար կիրառությունը:

Դեռևս ՀՀ Կառավարության 18.12.2003թ.-ի թիվ 1745-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թթ. ազգային ծրագրով»¹⁷ արձանագրվել են երեխայի իրավունքների բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանն առնչվող հիմնախնդիրները: Այսպես օրինակ, որպես երեխաներին վերաբերող օրենսդրական դաշտի յուրջ բացթողում՝ նշվել է ընդունված օրենսդրական ակտերը կիրարկող ենթակառուցվածքների անկատարությունը, օրենսդրական ակտերում երեխաների նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի և նվաստացման առնչությամբ չափափանքների պատասխանատվությունը վերանայելու խնդիրը: Նշվել է, որ գործող օրենսդրական համակարգը բարեփոխումների կարիք ունի այնպիսի խոցելի սոցիալական խմբերի իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնելու մասով, ինչպիսիք են՝ մուրացիկ

¹⁴ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության մարդու իրավունքների և մարդասիրական համագործակցության բաժնի ներկայացուցչի հետ:

¹⁵ ՄԱԿ-ի 9 միջազգային պայմանագրեր և Խոշտանգումների դեմ կոնվենցիային կից կամընտիր արձանագրություն:

¹⁶ Օրենքով սահմանվել են երեխայի հիմնական իրավունքներն ու երաշխիքները, այդ թվում՝ երեխայի կյանքի իրավունքը, անվան և քաղաքացիության իրավունքը, առողջության պահպանման իրավունքը, անհրաժեշտ կենսապայմաններ ունենալու իրավունքը, բռնությունից պաշտպանության իրավունքը, մտքի, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունքը, կրթության իրավունքը, ընտանիքում ապրելու երեխայի իրավունքը, բնակելի տարածության իրավունքը, ժառանգություն ստանալու երեխայի իրավունքը, մշակութային արժեքներին հաղորդակցվելու երեխայի իրավունքը, աշխատանքի իրավունքը, հանգստի իրավունքը, միավորումներին անդամակցելու երեխայի իրավունքը, երեխայի պատվի և արժանապատվության պաշտպանության իրավունքը: Սահմանվել են նաև անբարենպաստ պայմաններում և ծայրահեղ իրավիճակներում երեխայի իրավունքների պաշտպանությանն առնչվող կարգավորումներ, ինչպես նաև երեխայի իրավունքների պաշտպանության պետական քաղաքականության ծրագրային հիմունքները:

¹⁷ Ծրագիրն ուժը կորցրած է ճանաչվել 21.02.2013թ.:

և թափառաշրջիկ երեխաները: Նշվել է նաև, որ հաճախակի են դարձել զանգվածային լրատվության տարբեր միջոցներով ակոհիոլի և ծխախոտի գովազդները, ինչպես նաև մարդկային արժանապատվությունը նվաստացնող և բռնություն քարոզող տեղեկատվության տարածման դեպքերը: Ամրագրվել է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում կարիք կա ամրագրել նաև առանձին դրույթ՝ առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին՝ ոչ միայն նրանց, որոնց ծնողներն անհայտ են, այլև նրանց, որոնց ծնողները տվել են գրավոր հրաժարական, անգործունակ են, սոցիալական կենսաթոշակի իրավունք տալու մասին: Արձանագրվել է, որ հրատապ է Ընտանեկան օրենսգրքի նախագծի ընդունումը, որով Հայաստանի Հանրապետությունում կներդրվի խնամատար ընտանիքի ինստիտուտը: Նշվել է նաև, որ առաջնահերթ է համարվում հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների կրթության և դաստիարակության, սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական գործընթացը կանոնակարգող իրավական դաշտի կատարելագործումը:

Թեև բոլոր վերոգրյալ խնդիրների լուծման նպատակով վերջին տարիներին կատարվել են օրենսդրական փոփոխություններ և լրացումներ կամ ընդունվել են նոր իրավական ակտեր, այնուամենայնիվ, նշված խնդիրների մեծ մասն արդիական է նաև այսօր՝ ծրագրի ընդունումից 11 տարի անց, առավելապես դրանց կիրարկման համար անհրաժեշտ արդյունավետ մեխանիզմների և ռեսուրսների բացակայության հետևանքով¹⁸:

Ինչ վերաբերում է երեխայի իրավունքներին առնչվող օրենսդրության կիրարկումն ապահովող մարմինների անկատարությանը և այդ ուղղությամբ ձեռնարկված օրենսդրական բարեփոխումներին, ապա կարելի է փաստել, որ ՀՀ Կառավարության 18.12.2003թ.-ի թիվ 1745-Ն որոշմամբ մատնանշված այս խնդիրն, ըստ էության, առայսօր չի ստացել իր լիարժեք լուծումը, չնայած այս ուղղությամբ ձեռնարկվել են մի շարք օրենսդրական բարեփոխումներ: Այս հանգամանքն ընդունվել է նաև ՀՀ Կառավարության կողմից: 2012 թվականին ՀՀ Կառավարության թիվ 1694-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ-ում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրով, ըստ էության, արձանագրվել են երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգում առանցքային դերակատարում ունեցող խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովների գործունեության անարդյունավետությունը, Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովի

¹⁸ Այսպես, թեև ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով ներդրվեց խնամատար ընտանիքի ինստիտուտը, սակայն լրացուցիչ բյուջետային հատկացումներ չնախատեսելու հետևանքով խնամատար ընտանիքների թիվն այս ինստիտուտի ներդրումից ի վեր փոփոխության չի ենթարկվել: Ըստ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի 2013թ.-ի տարեկան զեկույցի՝ ՀՀ-ում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի զարգացմանը նպաստող գործոնները բացակայում են: Մուրացիկ և թափառաշրջիկ երեխաների խնդիրների լուծման նպատակով ստեղծվել են որոշակի ինստիտուցիոնալ մեխանիզմներ, ցերեկային կենտրոններ, սակայն առկա չեն երկարաժամկետ ծրագրեր, որոնք անհրաժեշտության դեպքում ամենօրյա աշխատանք կտանեն նման երեխաների և նրանց ընտանիքների հետ, չկա արդյունավետ համագործակցություն պետական իրավասու բոլոր այն մարմինների միջև, որոնք պատասխանատվություն են կրում երեխաների իրավունքների պաշտպանության համար: Արդյունավետ միջոցներ չեն ձեռնարկվում մարզերում առկա մուրացիկ երեխաների հայտնաբերման և աջակցության նպատակով: Հայաստանի վերաբերյալ 2013թ. հաստատված եզրափակիչ հետևություններով ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն հատուկ անհանգստություն է արտահայտել փողոցներում մուրացիկ երեխաների թվի աճի վերաբերյալ: Առաջադիմական են 2014թ. դեկտեմբերին Ազգային ժողովի կողմից «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում ընդունված փոփոխությունները, որոնց համաձայն, մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը ՀՀ-ում ներդրվում է համընդհանուր ներառական կրթության համակարգ: Այնուամենայնիվ, ներկայումս մի շարք գործող ներառական դպրոցներ փաստացի հարմարեցված չեն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների պահանջներին: «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով չի նախատեսվել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին սոցիալական կենսաթոշակի իրավունք տալու վերաբերյալ դրույթ, ինչպես, որ սահմանված է եղել Երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թվականների ազգային ծրագրով: Համապատասխան դրույթի նախատեսման անհնարինությունը ՀՀ օրենսդրությամբ պայմանավորվել է վեջինիս՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի և «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի հետ հակասություններ ունենալու հանգամանքով: «Եռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանափակվում է էրոտիկ բնույթի հեռուստառադիոհաղորդումների և սարսափ ու ակնհայտ բռնություն պարունակող ֆիլմերի, ինչպես նաև անչափահասների առողջության, մտավոր և ֆիզիկական զարգացման, դաստիարակության վրա հնարավոր բացասական ազդեցություն ունեցող հաղորդումների հեռարձակումը, սակայն գործնականում այս սահմանափակումը հաճախ հնարավոր չէ կիրառել՝ նման հաղորդումների որոշման չափորոշիչների սահմանված չլինելու հետևանքով:

գործունեության թերությունները և Հայաստանի Հանրապետության մարգպետարաններում գործող ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինների կողմից մի շարք առումներով գործունեության ոչ արդյունավետ լինելը¹⁹:

2013թ.-ին հաստատված եզրափակիչ հետևություններով Կոմիտեն ողջունել է երեխայի իրավունքներին առնչվող օրենսդրական ակտերի ընդունումը, սակայն մտահոգություն է հայտնել դրանց՝ տարիների հետաձգմամբ ընդունման վերաբերյալ: Միաժամանակ Կոմիտեն մտահոգություն է հայտնել երեխայի իրավունքների բնագավառում գործող օրենքների անբավարար կիրառման մակարդակի վերաբերյալ²⁰:

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի (ՄԻՊ) 2013թ.-ի զեկույցով արձանագրվել է, որ չնայած իրավական բոլոր կարգավորումների նախատեսմանը՝ երեխաների իրավունքների ապահովման ոլորտում առկա են բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք պայմանավորված են օրենսդրության կիրառման արդյունավետ մեխանիզմների բացակայությամբ, անհրաժեշտ ֆինանսական և այլ ռեսուրսների ներդրման և իրավակիրառ պրակտիկայում առկա խնդիրներով²¹:

¹⁹ ՀՀ Կառավարության 18.12.2013թ.-ի թիվ 1745-Ն որոշում:

²⁰ Հայաստանի երրորդ և չորրորդ պարբերական հաշվետվությունների եզրակացնող դիտարկումներ, ընդունվել է Երեխաների իրավունքների հանձնաժողովի կողմից 63-րդ նիստին (27 մայիս – 14 հունիս 2013):

²¹ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի զեկույցը՝ 2013 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին, <http://www.pashtpan.am/>:

2008թ.-ի ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի կողմից իրականացվել է հետազոտություն²², որի նպատակներից է եղել Կոնվենցիայի պահանջներին ներպետական օրենսդրության համապատասխանության գնահատումը: Հետազոտությամբ ամրագրվել է, որ ՀՀ օրենսդրությունը երեխաների և ընտանիքի պաշտպանության մասով բավականաչափ առաջադեմ է, այնուամենայնիվ օրենքների մեծ մասը մնում է թղթի վրա, իսկ երեխայի իրավունքների խախտումները շարունակում են կրել պարբերական բնույթ:

2012թ.-ի ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն 45 հասարակական կազմակերպությունների կողմից պատրաստված այլընտրանքային զեկույցով ներկայացվել են «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիային ՀՀ օրենսդրության անհամապատասխանության խնդիրներ, այդ թվում՝ կապված ընտանիքում երեխայի իրավունքների պաշտպանության բավարար երաշխիքների բացակայության հետ: Մասնավորապես ընդգծվել է, որ Ընտանեկան օրենսգրքով սահմանված դրույթն առ այն, որ պետք է բացառվի երեխաների նկատմամբ քամահրական, դաժան, կոպիտ, մարդկային արժանապատվությունը նսեմացնող վերաբերմունքը, վերացական է և տարբեր մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս: ՀՀ քրեական օրենսգրքով սահմանված հանցակազմերը չեն ապահովում ֆիզիկական ուժի գործադրման նվազագույն աստիճանի պարագայում արարքը որպես քրեական հանցագործություն որակելու հնարավորություն: Այլընտրանքային զեկույցով արձանագրվել է նաև, որ ոչ օրենսդրության և ոչ էլ իրավակիրառ մակարդակում ՀՀ-ում գործող արդարադատության համակարգը հաշվի չի առնում անչափահասների գործերով քննության առանձնահատկությունները²³:

Օրենսդրական խնդիրների շարքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի 2013թ. տարեկան զեկույցով նշվել է նաև, որ օրենսդրական բացերի, ինչպես նաև ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկայի հետևանքով երեխաների իրավունքների պաշտպանության յուրջ հիմնախնդիրներ են առաջանում ծնողների միջև առկա վեճերի դեպքում: Արձանագրվել են մի շարք դեպքեր, երբ դատարանի վճռով երեխայի խնամքը հանձնվում է ծնողներից մեկին, սակայն Դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության աշխատակիցների կողմից չեն ապահովվում դատական ակտերի կատարումը: Հստակ իրավական կարգավորում չունեն նաև այն դեպքերը, երբ չկա դատարանի համապատասխան վճիռ երեխայի խնամքը ծնողներից որևէ մեկին հանձնելու վերաբերյալ, սակայն նրանցից մեկը թույլ չի տալիս երեխային շփվել մյուս ծնողի հետ²⁴:

ՀՀ օրենսդրությամբ, ըստ էության, նախատեսված չեն վերահսկողության մեխանիզմներ՝ խնամատար ընտանիք հանձնված երեխաների, որդեգրված երեխաների, ինչպես նաև այն երեխաների հետագա խնամքի իրականացման նկատմամբ, որոնք գտնվում են խնամակալության կամ հոգաբարձության ներքո²⁵: Այս ուղղությամբ ներկայում իրականացվում են աշխատանքներ ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից նոր ընտանեկան օրենսգրքի մշակման գործընթացում, մշակվում են նաև կառավարության որոշումների նախագծեր, որոնք ուղղված են այս վերահսկողության մեխանիզմների սահմանմանը²⁶:

²² Տարբեր իրավական համակարգերում երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիային վերաբերող օրենսդրական բարեփոխում: Ազգային դեպքերի ուսումնասիրություն. Հայաստան, Բարբադոս և Գանա, 2008:

²³ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի կատարման 3-րդ և 4-րդ մշտական միասնական զեկույցներ. Հայաստանի հանրապետության այլընտրանքային զեկույց, <http://www.wvarmenia.am/en/publication>

²⁴ Տարեկան զեկույց՝ 2013 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին, <http://www.pashtpan.am/>, հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամի հետ:

²⁵ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության երեխաների հիմնահարցերի բաժնի ներկայացուցչի հետ:

²⁶ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության երեխաների հիմնահարցերի բաժնի ներկայացուցչի հետ:

Ընդունվող օրենքների, ռազմավարությունների և ծրագրերի՝ երեխայի իրավունքների վրա ազդեցության գնահատում

Երեխայի իրավունքների վրա՝ նոր ընդունվող իրավական ակտերի նախագծերի ազդեցության գնահատման պահանջ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ, թեև «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված է իրավական ակտերի կարգավորման ազդեցության գնահատման պահանջ մի շարք բնագավառներում: Այսպես, ազդեցության գնահատման պարտադիր պահանջ է նախատեսված ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար առաջացող վարչարարության հետ կապված ծախսերի, բնապահպանական, սոցիալական, առողջապահական, տնտեսական, ներառյալ՝ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության, մրցակցության, հակակոռուպցիոն, բյուջետային բնագավառներում²⁷: Չնայած վերոգրյալ բնագավառներից մի մասի, օրինակ՝ սոցիալական, առողջապահական բնագավառների վրա ազդեցության շրջանակներում, երեխայի իրավունքների վրա ազդեցության հետևանքները ևս պետք է ենթակա լինեն գնահատման, այնուամենայնիվ առանձնացված եղանակով միայն երեխայի իրավունքների վրա ազդեցության գնահատման պահանջ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ:

Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ.-ի թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագրով նախատեսված է, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենքների և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի նորմատիվ բնույթի որոշումների, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի և կարգադրությունների, Կառավարության և վարչապետի որոշումների նախագծերը պետք է համաձայնեցվեն մյուս շահագրգիռ մարմինների հետ: ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն՝ բոլոր իրավական ակտերը, որոնք վերաբերում են երեխայի/ընտանիքի պաշտպանության ոլորտին, ենթարկվում են նախարարության կողմից ազդեցության գնահատման²⁸: Մարդու իրավունքներին և ազատություններին վերաբերող օրենքների նախագծերը նախքան կառավարություն ներկայացնելն ուղարկվում են Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանին՝ կարծիքի²⁹: ՀՀ վարչապետի 28.12.2012թ.-ի թիվ 1295-Ն որոշման համաձայն՝ երեխաների իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովը քննարկում է երեխայի իրավունքների և շահերի պաշտպանության ոլորտի հարաբերությունները կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը և դրանց մասին տալիս եզրակացություն:

Այնուամենայնիվ, երեխայի իրավունքների բնագավառում ՀՀ օրենսդրության մեջ առկա բացերը և օրենսդրության կիրառման արդյունավետ մեխանիզմների բացակայությունը վկայում է այն մասին, որ երեխայի իրավունքների ազդեցության գնահատումը պատշաճ չի իրականացվում կամ համապատասխան շահագրգիռ մարմինների առաջարկությունները պատշաճ ձևով հաշվի չեն առնվում որոշում կայացնող մարմինների կողմից:

Երեխայի իրավունքների պաշտպանության համապարփակ ազգային ռազմավարություն

«Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ երեխայի իրավունքների պաշտպանության աշխատանքներն իրականացվում են երեխայի իրավունքների պաշտպանության տարեկան ծրագրերով սահմանված ժամկետներում և կարգով: Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության առաջին ռազմավարական ծրագիրն ընդունվել է 18.12.2003թ.-ին: ՀՀ Կառավարության թիվ 1745-Ն որոշմամբ

²⁷ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 27.1:

²⁸ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության երեխաների հիմնահարցերի բաժնի ներկայացուցչի հետ:

²⁹ ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ.-ի թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագիր, կետ 42:

հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թթ. ազգային ծրագիրը» և երեխայի իրավունքների պաշտպանության միջոցառումների ժամանակացույցը: Ծրագրի մշակման նպատակով 2001թ.-ին ստեղծվել է միջգերատեսչական հանրապետական հանձնաժողով և աշխատանքային խումբ, որի կազմում ընդգրկվել են նաև որոշ հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ («Իմ իրավունքը», «Օրրան», «Հույսի կամուրջ», «Երեխաների առողջության պահպանման ասոցիացիա», «Առաջինը երեխաներին»)³⁰:

2004-2015թթ. ռազմավարական ծրագրի միջոցառումների ցանկի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ցանկով սահմանված 76 միջոցառումներից 70-ը պահանջել են ֆինանսավորում: Ֆինանսավորում պահանջող 76 միջոցառումներից կամ ծրագրերից միայն 28-ն է նախատեսել ֆինանսավորում բացառապես պետական բյուջեից: Այլու միջոցառումների

³⁰ Որպես երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային ծրագրի ուղղություններ են սահմանվել օրենսդրության կատարելագործումը, առողջապահությունը, սոցիալական ապահովությունը, կրթությունը, հանգիստը, ժամանցը և մշակութային կյանքը, իրավախախտումները և արդարադատությունը, վերահսկման մեթոդները և հետազա գործողությունները, հասարակական կազմակերպությունների կողմից արված առաջարկությունները: Ծրագրով սահմանվել է երեխայի իրավունքները կարգավորող՝ Հայաստանի Հանրապետության իրավական ակտերի համեմատական վերլուծության կատարման վերաբերյալ դրույթ՝ հստակ իրավական ակտերի մատնանշմամբ, իսկ երեխայի իրավունքների ոլորտում ՀՀ օրենսդրությունը կատարելագործելու միջոցառումը, ըստ ժամանակացույցի, նախատեսվել է 2004-2015թթ.-ի համար:

դեպքում որպես ֆինանսավորման աղբյուր նախատեսված են եղել կամ միջազգային կազմակերպություններն ու տեղական կազմակերպությունները, կամ պետական բյուջեի միջոցները սահմանվել են որպես համատեղ ֆինանսավորման աղբյուր: 2004-2015 թթ. ռազմավարական ծրագրի ընդունմամբ պետական կառավարման համակարգում հիմնվեց երեխայի իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգը, կատարվեցին երեխաների սոցիալական, առողջապահական, կրթական, մշակութային իրավունքների երաշխավորմանն ուղղված օրենսդրական բարեփոխումներ, իրականացվեցին երեխաների տարբեր հիմնախնդիրներին վերաբերող մի շարք ծրագրեր³¹: Նախատեսվել է նաև լրացուցիչ մոնիտորինգ անցկացնելու և երեխայի իրավունքներն արդյունավետ պաշտպանելու նպատակով հիմնել երեխայի իրավունքների պաշտպանության կառույց: Այնուամենայնիվ, նախատեսված ծրագրերը և միջոցառումները մի շարք դեպքերում պատշաճ չեն իրականացվել, իսկ ներդրված երեխայի իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգը մի շարք ասպեկտներով գործել է ոչ արդյունավետ:

2003թ.-ին ընդունվել է նաև աղքատության հաղթահարման ռազմավարական ծրագիրը, որով որդեգրվեց սոցիալական աջակցության հարցում երեխաների առաջնահերթության սկզբունքը: «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թթ. ազգային ծրագրով» նախատեսված նպատակներից են եղել երեխաների վիճակի բարելավումը և երեխաների կենսապահովման համար իրական նախադրյալների ստեղծումը: Այս նպատակների իրականացման գնահատումը կարող է իրականացվել նաև մանկական աղքատության ցուցանիշների հիման վրա:

ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից հրապարակված՝ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը, 2014» վիճակագրական վերլուծական զեկույցով, ըստ 2013թ.-ի տնային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտության արդյունքների, արձանագրվել են հետևյալ ցուցանիշները.

Աղյուսակ 2: Մանկական աղքատության ցուցանիշների դինամիկան 2008-2013թթ.-ին (տոկոսներով)

	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Ոչ աղքատ
2008թ.	1.6	29.8	70.2
2009թ.	3.8	35.7	64.3
2010թ.	3.7	41.4	58.6
2011թ.	4.7	41.9	58.1
2012թ.	3.3	36.2	63.8
2013թ.	3.3	37.3	62.7

Վիճակագրական տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ 2012 և 2013թթ.-ին ծայրահեղ աղքատ երեխաների թվային հարաբերակցությունը մնացել է անփոփոխ (3.3), իսկ աղքատ երեխաների տոկոսային հարաբերակցությունը 2013թ.-ին աճել է 2012թ.-ի համեմատությամբ 1.1 տոկոսով: Հետևաբար, այս ցուցանիշների համատեքստում մանկական աղքատության հաղթահարման կամ նվազեցման ուղղությամբ իրականացված ծրագրերի արդյունավետությունը չի կարող բարձր գնահատվել:

«Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության կողմից 2012թ.-ին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտե ներկայացված զեկույցով արձանագրվել է, որ գործնականում 2004-2015 թթ.-ի ազգային ծրագրի իրականացման համար որևէ լուրջ ներդրում

³¹ ՀՀ Կառավարության 13 նոյեմբերի 2014 թվականի թիվ 1273 – Ն որոշում:

չի կատարվել³², այդ ծրագրի իրականացումն առավելապես հիմնված է եղել տարբեր միջազգային կազմակերպությունների առաջնությունների և այդ նպատակների համար նրանց կողմից կատարված ներդրումների վրա: ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի կողմից արված դիտարկումների համաձայն՝ 2004-2015 թթ. ազգային ծրագրով նախատեսված միջոցառումներից իրականացվել է միայն 30 տոկոսը³³:

ՀՀ Կառավարությունը թիվ 1694-Ն որոշմամբ 2012 թ.-ին հաստատել է «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թթ. ռազմավարական ծրագիրը» և դրա իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցը³⁴: Ռազմավարական ծրագրով հաստատված ցանկով սահմանված 84 միջոցառումներից 22-ը ֆինանսավորում չի պահանջում, մնացած 62 միջոցառումներից կամ ծրագրերից մինչև 25-ի համար է սահմանված ֆինանսավորում, բացառապես ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներից: ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի կողմից արված դիտարկումների համաձայն՝ ռազմավարական ծրագրով (2013-2016թթ.) և մյուս բոլոր ծրագրերով նախատեսված՝ ֆինանսական միջոցներ պահանջող միջոցառումներից շատերը Կառավարության կողմից պլանավորվում են այլ աղբյուրների հաշվին: Սա ինքնին վկայում է այն մասին, որ ծրագրերի մեծ մասը գտնվում է ռիսկային խմբում³⁵:

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության 2013թ.-ի գործունեության հաշվետվության համաձայն՝ 2013թ.-ին երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտի բարեփոխումներն ուղղված են եղել «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թթ. ռազմավարական ծրագրով» նախատեսված միջոցառումների իրականացմանը: Նախարարության համակարգի 6 մանկատներում իրականացվել է առանց ծնողական խնամքի մնացած շուրջ 731 երեխայի խնամք, որից 506-ը՝ մասնագիտացված մանկատներում, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով ընտանիքների 750 երեխաների խնամք՝ երեխաների խնամքի ու պաշտպանության գիշերօթիկ 7 հաստատությունում, իսկ երեխաների ցերեկային հոգածության 3 կենտրոններում ռիսկային խմբի շուրջ 300 երեխայի և նրանց ընտանիքներին տրամադրվել են ծառայություններ: Նախարարության և «Առավոտ» հասարակական կազմակերպության միջև կնքված պայմանագրի համաձայն՝ 2013թ.-ին հաստատություններից 25 երեխա վերադարձել է կենսաբանական ընտանիք, 25 երեխայի մուտք հաստատություն կանխարգելվել է: «Պետական աջակցություն ՀՀ-ում մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջանավարտներին» ծրագրով նախատեսված միջոցառումների շրջանակներում նախարարության և «Հայ օգնության միություն» հասարակական կազմակերպության հետ համատեղ 2013թ.-ին աջակցություն է ցուցաբերվել 17 շահառուի: Իրականացվել է «Խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի ներդրում» ծրագիրը, ըստ որի մանկատան 16 երեխա խնամվում է 15 ընտանիքում³⁶:

ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն, անդրադառնալով 2013-2016 թթ. ռազմավարական ծրագրին և այլ ծրագրերին ու ռազմավարություններին, արձանագրել է, որ ռազմավարական ծրագիրը և այլ ռազմավարությունները ֆինանսական ռեսուրսների սղության խնդիր ունեն և մեծ մասամբ կախված են միջազգային կազմակերպությունների ֆինանսավորումից: Կոմիտեն ափսոսանք է հայտնել առ այն, որ նման ծրագրերի և ռազմավարությունների առաջընթացի պարբերական գնահատում չի իրականացվում: Կոմի-

³² Նեկայացված է ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն (նախքան 62-րդ և 63-րդ նախա-սեսիոն աշխատանքային խմբերում Հայաստանի 3-րդ և 4-րդ պարբերական գեկույցների քննարկումը, հոկտեմբերի 8-12, 2012), «Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնություն:

³³ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի ներկայացուցչի հետ:

³⁴ Երեխայի իրավունքների պաշտպանության բնագավառում ընդունվել են նաև մի շարք այլ ծրագրեր և ռազմավարություններ, այդ թվում՝ «Կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխաների սոցիալական պաշտպանության բարեփոխումների 2006-2010 թվականների ռազմավարությունը», «Երեխաների խնամքի հարցերով զբաղվող հաստատությունների բարեփոխման պետական ռազմավարական ծրագիրը» և այլն:

³⁵ Նույն տեղում:

³⁶ Առավել մանրամասն տե՛ս ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության 2013թ. գործունեության հաշվետվություն, <http://www.mlsa.am/home/company.php?sec=report>

տեն հորդորել է Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրել բոլոր անհրաժեշտ մարդկային, տեխնիկական և ֆինանսական ռեսուրսները Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային ծրագրի և այլ ռազմավարությունների և ծրագրերի արդյունավետ իրականացման համար:

Համակարգման, վերահսկման և գնահատման մշտական մեխանիզմների առկայություն

ՀՀ Կառավարության 27.12.2012թ.-ի թիվ 1694-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2013-2016թթ. ռազմավարական ծրագրում» կատարված իրավիճակային վերլուծությամբ արձանագրվել է, որ 2005թ.-ին ՀՀ-ում ներդրված՝ երեխայի իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգն ունի ինստիտուցիոնալ-կառուցվածքային որոշ թերություններ, որոնք էականորեն ազդում են այդ բնագավառում վարվող քաղաքականության արդյունավետության վրա:

- Երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգի բարձրագույն օղակի՝ միջգերատեսչական սկզբունքով կազմված Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովի գործունեությունը կրում է խորհրդակցական և երաշխավորական բնույթ, աշխատանքները կազմակերպվում են քննարկումների կարգով՝ առանց քննարկման ենթակա հարցերի խոր և բազմակողմանի մասնագիտական ուսումնասիրությունների:
- Երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգի միջին օղակը՝ 2006թ.-ից ՀՀ մարզպետարաններում գործող ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինները ևս մի շարք առումներով չեն կարողանում ապահովել արդյունավետ գործունեություն, քանի որ ունեն փոքրաթիվ աշխատողներ, տեղակայված են միայն մարզպետարաններում (Երևանում՝ քաղաքապետարանում), ունեն գործառույթային կրկնություններ, գրեթե չեն իրականացնում երեխաներին տրամադրվող ծառայությունների տարածքային պլանավորման ու այդ ծառայությունների տրամադրման գործընթացների համակարգման իրավասությունները, ինչպես նաև աջակցողական ուղղորդման և վերահսկողական, այդ թվում՝ մոնիթորինգի ու գնահատման գործառույթները:
- Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները, այդ թվում՝ դրանց առընթեր ձևավորվող խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովները կազմված են հասարակական հիմունքներով աշխատող 5-8 անձանցից, որոշումների մեծ մասը կայացվում է առանց կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխայի կամ նրա ընտանիքի հիմնախնդիրների խորքային ուսումնասիրության և հետագա հետևողական աշխատանքի³⁷:

2012թ.-ին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեին 45 հասարակական կազմակերպությունների կողմից ներկայացված այլընտրանքային զեկույցով ևս բարձրացվել են երեխայի իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգի խնդիրները: Նշվել է, որ ազգային հանձնաժողովն իր նիստերը հրավիրում է անկանոն հաճախականությամբ, հանձնաժողովի կողմից իրականացվող վերահսկողությունն անբավարար է, աշխատանքային ծրագիրը և հստակ օրակարգը բացակայում են: Այլընտրանքային զեկույցով բարձրացվել է նաև մարզպետարաններում գործող ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրա-

³⁷ Ունենալով առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին ինքնուրույն հայտնաբերելու, նրանց մասին հոգ տանելու, նրանց հաշվառումը վարելու, խնամքի կազմակերպման և իրականացման հարցերով հատուկ դպրոցների ու երեխաների խնամքի ու պաշտպանության այլ հաստատությունների հետ համագործակցելու կանոնադրական խնդիր՝ վերջիններս չունեն համապատասխան ռեսուրսներ՝ դրանց պատշաճ իրականացումն ապահովելու համար, գրեթե չեն իրականացվում խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովներին վերապահված երեխաների խնամքի կազմակերպման, ինչպես նաև տեսակցությունների սահմանման վերաբերյալ իրարից անջատ ապրող ծնողների միջև առաջացած վեճերը, գույքային խնդիրները, խնամակալի թեկնածությունը և այլ հարցեր դատական կարգով լուծելու գործառույթները, խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովները գործնականում չեն վերահսկում խնամակալության տրված երեխաների իրավունքների պաշտպանության հետագա կազմակերպումը խնամակալի կողմից, խնամակալ նշանակելիս հիմնականում խնամակալ ընտանիքի կարողությունների խոր գնահատում չեն իրականացնում, ինչի պատճառով երեխաները հաճախ հայտնվում են գիշերօթիկ հաստատություններում:

վունքների պաշտպանության բաժինների գործունեության հետ կապված խնդիրները: Մասնավորապես, նշվել է, որ բաժինները հանդիսանում են մարզպետարանի աշխատակազմի կառուցվածքային ստորաբաժանում և գտնվում են աշխատակազմի ենթակայության տակ, մինչդեռ, որպես երեխայի իրավունքների պաշտպանության միջին օղակ, պետք է վերանայվի նրանց կարգավիճակը: Խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովներն այլընտրանքային զեկույցով մատնանշվել են որպես եռաստիճան համակարգի ամենաթույլ օղակ, որոնց գործունեությունը կրում է ձևական բնույթ: Զեկույցում մանրամասն նախանշվել են հանձնաժողովների թերությունները և ներկայացվել են հստակ առաջարկություններ:

«Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության կողմից ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեին 2012թ.-ին ներկայացված զեկույցով արձանագրվել է, որ խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովների կողմից կայացվող որոշումների մեծ մասը կայացվում է, լավագույն դեպքում, երեխային կամ ծնողին մեկ անգամ տեսնելուց հետո՝ առանց որևէ խորքային դատմնասիրության և հետագա հսկողական աշխատանքի կատարման:

Վորլդ Վիժն Հայաստան կազմակերպության ներկայացուցչի դիտարկումների համաձայն՝ հաշվի առնելով խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովների գործունեության թերություններն ու խնդիրները, առավել նախընտրելի է աշխատանքը սոցիալական ինտեգրված ծառայությունների հետ: Այս համատեքստում կազմակերպության համար առաջնահերթ

է համայնքներում սոցիալական աշխատողի, այն է՝ դեպք վարողների ինստիտուտի ներդրումն ու դերի բարձրացումը³⁸:

ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն իր կողմից 2013թ.-ին հաստատված եզրափակիչ հետևություններով, ողջունելով 2005թ.-ին համակարգող մարմնի ստեղծումը, միաժամանակ ամրագրել է, որ ազգային հանձնաժողովը բավարար չափով արդյունավետ չի իրականացնում համակարգման գործառույթը: Կոմիտեն մտահոգություն է հայտնել նաև նախարարությունների և մարզային ու տեղական մակարդակներում համապատասխան մարմինների գործունեության անբավարար համակարգման խնդրի շուրջ: Առաջարկվել է ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ ազգային հանձնաժողովին բավարար լիազորություններով և մարդկային, տեխնիկական և ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովելու ուղղությամբ:

Նշենք, որ ՀՀ վարչապետի 2012թ.-ի դեկտեմբերի 28-ի N 1295-Ն որոշմամբ ուժը կորցրած է ճանաչվել 2005թ.-ի թիվ 835-Ն որոշումը երեխաների պաշտպանության ազգային հանձնաժողով ստեղծելու, հանձնաժողովի կանոնադրությունը և անհատական կազմը հաստատելու մասին, և հաստատվել է երեխաների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովի նոր կազմ, որտեղ ընդգրկվել են նաև մի շարք հասարակական կազմակերպություններ: Ազգային հանձնաժողովի նոր կազմը առավել առաջադիմական է նախկին կազմի համեմատությամբ, որում ներառված չէին հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Կանոնադրությամբ սահմանված՝ երեխաների պաշտպանության պետական ռազմավարական ծրագրերի իրականացման մշտադիտարկման գործառույթի առկայությունը և այդ նպատակով աշխատանքային խմբի ստեղծումը ևս դրական առաջընթաց է նախորդ կարգավորման համեմատությամբ, սակայն մնացյալ կարգավորման մասով, ըստ էության, փոփոխություններ չեն նախատեսվել և այդ առումով ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեի մտահոգությունները դեռևս մնում են արդիական:

Բյուջետային հատկացումներ

ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն 2013թ.-ի հուլիսին հաստատված եզրափակիչ հետևություններով մտահոգություն է հայտնել առողջապահության և կրթության բնագավառներում բյուջետային հատկացումների էական նվազեցման (2007թ.-ի 2.1 տոկոսից մինչև 1.5 տոկոսի՝ 2012թ.-ին և 2010թ.-ի 3.2 տոկոսից մինչև 2.5 տոկոսի՝ 2012թ.-ին), ինչպես նաև բյուջետային գործընթացում երեխայի իրավունքների վրա հիմնված մոտեցմանն առնչվող տեղեկատվության բացակայության վերաբերյալ: Կոմիտեն առաջարկել է Կառավարությանը էապես բարձրացնել կրթության և առողջապահության բնագավառներում բյուջետային հատկացումների ծավալը, նախատեսել այնպիսի բյուջետային գործընթաց, որը ներառում է երեխայի իրավունքների հեռանկարային գործողությունները և հատկացումներ է նախատեսում՝ սահմանելով համապատասխան ցուցիչներ, ինչպես նաև այս գործընթացի մշտադիտարկման և գնահատման մեխանիզմներ: Այնուամենայնիվ, այս առաջարկությունները չեն իրագործվել: Գործառնական դասակարգմամբ՝ պետական բյուջեի ծախսերի՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոսային հարաբերակցությունը 2013թ.-ին, ըստ ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության վիճակագրական տվյալների, ունեցել է հետևյալ պատկերը. առողջապահություն՝ 1.5, կրթություն՝ 2.4³⁹:

«Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության կողմից 2012թ.-ին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտե ներկայացված զեկույցով անդրադարձ է կատարվել բյուջետային հատկացումների խնդրին: Մասնավորապես, նշվել է, որ բյուջետային հատկացումների կամ քաղաքականության ազդեցության գնահատման պրակտիկա գրեթե առկա չէ:

³⁸ Հարցազրույցի արդյունքներ. Վորլդ Վիժն Հայաստան, Երեխաների պաշտպանության և կրթության ծրագրերի ներկայացուցչի հետ:

³⁹ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2014, <http://www.armstat.am/file/doc/99489253.pdf>

Երեխաների վիճակի վերաբերյալ տվյալների համակարգ

«Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրում»⁴⁰ որպես երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգի կարևորագույն հիմնախնդիր՝ նախանշվել է այդ համակարգի տեղեկատվական ապահովման ենթահամակարգի անկատարությունը: Մասնավորապես, արձանագրվել է, որ տեղեկատվական ապահովման ենթահամակարգը չի ընդգրկում երեխաների իրավունքներին ու սոցիալական պաշտպանությանը վերաբերող բոլոր հարցերի մասին անհրաժեշտ տեղեկությունների տիրույթը, առհասարակ նախատեսված չէ բնածին կամ ծնոթերովի արատներ ունեցող, խոր մտավոր թերզարգացում, ինչպես նաև զուգակցված տարբեր ֆիզիկական արատներ ունեցող, նյարդաբանական և հոգեկան քրոնիկ խանգարումներ, զարգացման հապաղումներ, հոգեբանական խնդիրներ, բռնության ենթարկված, բժշկասոցիալական վերականգնման, խնամքի, դաստիարակության և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող, ինչպես նաև թրաֆիքինգի ենթարկված, ընտանիքում կոնֆլիկտներ ունեցող, դաժան վերաբերմունքի ենթարկված երեխաների վերաբերյալ որևէ տեղեկություն հավաքելը: Սահմանված չափանիշներին համապատասխանող որոշ խմբերի երեխաների վերաբերյալ չնայած նախատեսված է տվյալների հավաքում, և կա համապատասխան ցուցիչը, սակայն այդ չափանիշների վերաբերյալ տեղեկություններ տրամադրելու իրավասություններ ունեցող մարմինների կողմից ներկայացվում են միայն որոշակի ցուցանիշներ, և այդ չափանիշներին համապատասխանող երեխաները կամ անտեսվում են, կամ դասվում են այլ խոցելի խմբերի երեխաների շարքին: Երեխաների տարբեր խմբերի վերաբերյալ գոյություն ունեցող շտեմարաններից շատերն ունեն որոշակի թերություններ, քանի որ եղած տվյալների մի մասը շատ ընդհանրական է, ինչը թույլ չի տալիս դրանում տարբերակել սոցիալական նպատակային ծրագրերի համար անհրաժեշտ ենթացուցանիշները: Ծրագրով որպես հիմնախնդիր առանձնացվել են մասնավորապես՝ դպրոցահասակ երեխաների և դեռահասների աճի, զարգացման, առողջական վարքագծի, հիվանդացության վերաբերյալ տեղեկատվության, այդ թվում՝ տարիքային և սեռային կտրվածքով առանձնացված տվյալների կանոնավոր հավաքագրման համակարգի բացակայությունը, կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ընդգրկվածության վերաբերյալ տվյալների ոչ ամբողջական լինելը, արդարադատության ոլորտում անչափահասների գործերով տվյալների հավաքագրման գործընթացում միասնական ցուցիչների բացակայությունը⁴¹:

ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն 2013թ. հուլիսին հաստատված եզրափակիչ հետևություններով կրկին անգամ առաջարկել է ՀՀ Կառավարությանը մշակել տվյալների վերլուծության համապարփակ համակարգ՝ երեխայի իրավունքների բնագավառում առաջընթացի գնահատման և Կոնվենցիայի իրագործման նպատակով ռազմավարությունների մշակման համար:

«Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության կողմից 2012թ.-ին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտե ներկայացված զեկույցով անդրադարձ է կատարվել նաև կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխաների վերաբերյալ տվյալների հավաքման խնդրին՝ արձանագրելով, որ թեև այս բնագավառում առկա է էլեկտրոնային տեղեկատվական բազա, այս տվյալները հավաքվում են ինքնանպատակ, դրանք չեն ենթարկվում վերլուծությունների և չեն դրվում ռազմավարական ծրագրերի և գործողությունների մշակման հիմքում: Առկա չէ այս տեղեկատվության փոխանակման և համակարգման մեխանիզմ՝ շահագրգիռ պետական մարմինների միջև:

⁴⁰ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 27.12.2012թ.-ի թիվ 1694-Ն որոշում:

⁴¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 27.12.2012թ.-ի թիվ 1694-Ն որոշումը:

Մշտադիտարկման անկախ մարմիններ և մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակ

«Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 01.01.2004թ.-ին, որով նախատեսվել են մարդու իրավունքների պաշտպանի լիազորությունները, անկախության երաշխիքները, գործունեության պայմաններն ու երաշխիքները: Այսպես, մարդու իրավունքների պաշտպանը (այսուհետ՝ Պաշտպան) անկախ և անփոփոխելի պաշտոնատար անձ է, որն իրականացնում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց կողմից մարդու՝ խախտված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանություն՝ ղեկավարվելով օրինականության, հասարակական համակեցության և սոցիալական արդարության հիմնարար սկզբունքներով: Երեխաների իրավունքների հարցերով առանձին անկախ հաստատություն ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ: Պաշտպանի գլխավոր խորհրդականը պատասխանատու է հատուկ երեխաների իրավունքների հարցերով համակարգման աշխատանքի համար, մասնավորապես՝ զբաղվում է երեխայի իրավունքների բնագավառում համակարգային խնդիրների վերհանմամբ, դրանց լուծման նպատակով քայլեր առաջարկելու, իրազեկման, պետական գերատեսչությունների, գործընկեր հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության աշխատանքներով:

Երեխաների կողմից մարդու իրավունքների պաշտպանին հաճախ չդիմելու հանգամանքը Պաշտպանի գլխավոր խորհրդականի կողմից բացատրվել է իրազեկման պակասով, ինչպես նաև առանձին դեպքերում Պաշտպանի լիազորությունների սահմանափակ լինելու հանգամանքով: Խորհրդականի կողմից բարձրացվել է նաև ռեսուրսների պակասի խնդիրը, մասնավորապես՝ նշելով, որ մեկ անձի ռեսուրսը բավարար չէ արագ արձագանք ապահովելու համար: Ըստ Մարդու իրավունքների պաշտպանի տարեկան զեկույցի՝ 2013թ.-ին երեխաներից ստացվել է 50 բողոք, որոնք հիմնականում վերաբերել են սոցիալական ապահովության, կրթության, առողջության պահպանման իրավունքներին, եղել է նաև բողոք երեխայի ծնողի կողմից կրոնի ազատության իրավունքի իրացման հետ կապված՝ դպրոցում դասընկերների և ուսուցիչների կողմից ճնշումների կիրառման վերաբերյալ: Խորհրդականը նշել է նաև, որ առկա են բողոքներ, որոնք անուղղակիորեն են առնչվում երեխայի իրավունքներին և ներկայացված թվի շրջանակներում հաշվարկված չեն⁴²: ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի դիտարկումների համաձայն՝ օմբուդսմենի հաստատությունը կարևոր գործընկեր է հանդիսանում իրենց համար⁴³:

3.1.2. Երեխայի քաղաքացիական իրավունքներ ու ազատություններ. գրանցման, անվան ու քաղաքացիության և ինքնության պահպանման իրավունք

Ծնունդների գրանցում

Երեխայի ծննդի գրանցումն առանցքային նշանակություն ունի նրա իրավունքների իրականացման և պաշտպանության ապահովման համար: «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ երեխան գրանցվում է ծնվելուց անմիջապես հետո և ծննդյան պահից ձեռք է բերում անվան և քաղաքացիության իրավունք: Ծնունդը չգրանցված երեխաները գործնականում զրկվում են առողջության պահպանման, սոցիալական ապահովության և կրթություն ստանալու տարրական հնարավորություններից, ինչպես նաև առավել խոցելի են դառնում բռնության և թրաֆիքինգի ենթարկվելու տեսանկյունից:

2009թ.-ի սեպտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին ծննդյան գրանցում չունեցող երեխաների վերաբերյալ Հայ օգնության միության կողմից իրականացված սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների համաձայն՝ Երևանում, Գեղարքունիքի և Շիրակի մարզերում 1330 տնային տնտեսություններում անցկացված հարցազրույցների միջոցով 97 ընտանիքներում

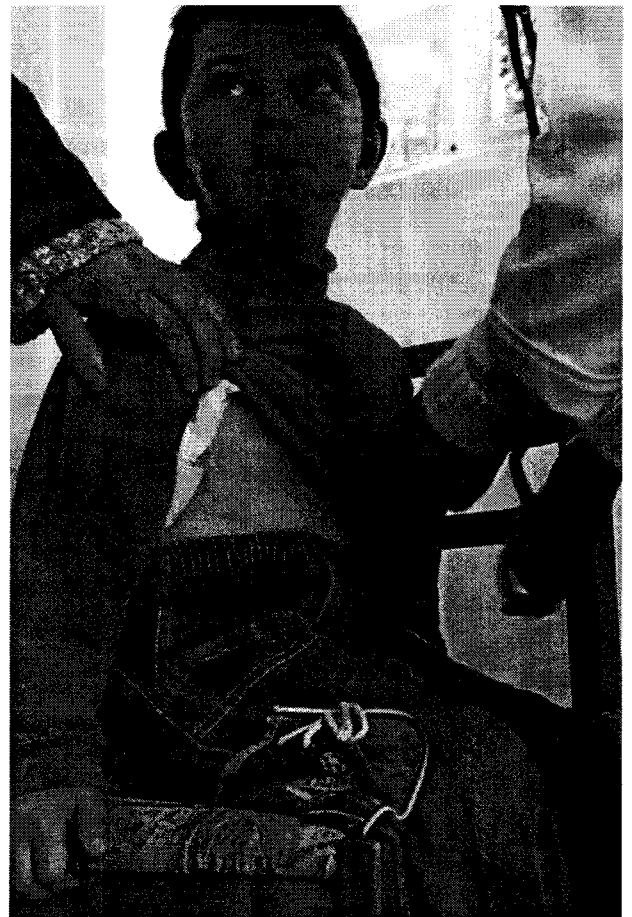
⁴² Հարցազրույցի արդյունքներ. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցչի հետ:

⁴³ Հարցազրույցի արդյունքներ. ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի ներկայացուցչի հետ:

հայտնաբերվել է ծննդյան պետական գրանցում չստացած 126 երեխա, իսկ մանկական խնամակալական հաստատություններում արձանագրվել է նման խնդիր ունեցող 19 երեխա: 126 երեխաներից 35-ը ծնվել են տնային պայմաններում, այլ ոչ՝ հիվանդանոցում: Ըստ ծննդյան վայրի, 112-ը Հայաստանում է ծնվել, 33-ը՝ Հայաստանից դուրս: Ծննդյան չգրանցման պատճառների 39.9 տոկոսը կապված է եղել ծնողների փաստաթղթերի (գրանցում, անձնագիր չունենալը) հետ, 13.8 տոկոսը պայմանավորված է եղել ծնունդը գրանցելու հետ կապված փաստաթղթային քաջքշուկով, 12.5 տոկոսը՝ ընտանիքների սոցիալական ծանր վիճակով, 9.8 տոկոսը՝ ծնողի բացակայությամբ, իսկ 9.7 տոկոս կազմել են անտարբեր ծնողները: 3.5 տոկոսը երեխայի ծնունդը չգրանցելը բացատրել է գրանցման համար անօրինական գումարներ պահանջելով, 1.3 տոկոսը՝ ծնունդը գրանցելու վերաբերյալ անտեղյակությամբ, ի վերջո, 9.5 տոկոսը նշել է այլ պատճառներ:

2012թ.-ի ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեին՝ 45 հասարակական կազմակերպությունների կողմից ներկայացված այլընտրանքային զեկույցով արձանագրվել է, որ այսօր Հայաստանում գոյություն ունեն երեխաներ, ովքեր չունեն ծննդյան վկայականներ, ինչպես նաև բացակայում է ծննդյան վկայական չունեցող երեխաների վերաբերյալ միասնական վիճակագրական տվյալների համակարգը⁴⁴:

2010թ.-ին ՀՀ-ում չգրանցված ծնունդների դեպքերը կանխարգելելու և բացահայտելու նպատակով մշակվել են օրենսդրական փոփոխությունների և լրացումների փաթեթ: Այսպես, «Քաղաքացիական կացության ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել է, որ երեխայի ծննդյան մասին հայտարարություն տալու անհնարինության դեպքում երեխայի ծննդի պետական գրանցման գրավոր հայտարարությունը տալիս է երեխայի գտնվելու վայրի համայնքի ղեկավարը կամ լիազորված անձը: «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում կատարված փոփոխությամբ սահմանվել է, որ համայնքի ղեկավարը միջոցներ է ձեռնարկում իր համայնքում երեխաների ծնունդների չգրանցման դեպքերը բացահայտելու և այդ ծնունդների պետական գրանցումներն ապահովելու ուղղությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով տալիս է երեխայի ծննդի պետական գրանցման գրավոր հայտարարություն: Համանման դրույթ սահմանվել է նաև «Երևան քա-

⁴⁴ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի կատարման 3-րդ և 4-րդ մշտական միասնական զեկույցներ. Հայաստանի հանրապետության այլընտրանքային զեկույց, <http://www.wvarmenia.am/en/publication>